UNGE, ALKOHOL OG STOFFER

Tværgående evaluering af satspuljeprojekterne

Sundhedsstyrelsen
December 2014

INDHOLDSFORTEGNELSE

01 INDLEDNING 3
1.1 Et udviklingsprojekt 3

02 HOVEDRESULTATER 4
2.1 Etablering af samarbejdsmodel: en fælleskommunal indsats 4
2.2 Rusmiddelpolitikker og handleplaner: en fokuseret indsats 6
2.3 Kompetenceudvikling 7
2.4 Tidlig opsporing og rådgivning: livtag med de unges problemer 7
2.5 Forankring af videre indsats: fasthold fokus 8

03 BAGGRUND 10
3.1 Projektindsatsens baggrund og målsætninger 10
3.2 Modelkommunernes projekter: Formål og fokus 10
3.3 Evalueringens materiale og sigte 11
3.4 Rapportens opbygning 11

04 SEKS MODELPROJEKTER 12

05 SAMARBEJDSMODELLER 19
5.1 Organisering 19
5.2 En tværfaglig og helhedsorienteret indsats 21
5.3 Samarbejde med uddannelsesinstitutionerne 23
5.4 Top down eller bottom up 24
5.5 Skolernes engagement i projektet 25
5.6 Et meningsfuldt fokus 26
5.7 Netværk og erfaringsudveksling 27
5.8 Et redskab til at handle 28

06 RUSMIDDELPOLITIKKER OG HANDLEPLANER 29
6.1 En kulturændrende udviklingsproces 29
6.2 Skolernes politikker og handleplaner 29
6.3 Det rette fokus 31
6.4 Fælleskommunale og individuelle politikker 33
6.5 Fra personlige til professionelle holdninger 35
6.6 Et brud med fordomme 36
6.7 At skabe handling 36

07 KOMPETENCEUDVIKLING 39
7.1 Et løft af kompetencer 39
7.2 En ny rolle – behov for opkvalificering 41
7.3 En styrket indsats 41

08 TIDLIG OPSPORING OG RÅDGIVNING 45
8.1 Vidensformidling og holdningsændrende tiltag 45
8.2 Hvor langt er skolerne nået? 47
8.3 En målrettet indsats 47
8.4 Rådgivningstiltag og -forløb 48
8.5 Rådgivningens udformning og forløb 49
8.6 Synlige og tilgængelige rådgivningstilbud på skolerne 51

09 FASTHOLD FOKUS 53
9.1 Organisatorisk og økonomisk forankring 53
9.2 Et bredere fokus på trivsel og sundhed. 54
9.3 Et kontinuerligt og aktivt samarbejde 54
9.4 Rusmiddelpolitik og handleplan skal holdes i live 55

01 INDLEDNING

Denne rapport er en evaluering af modelkommuneprojekterne i satspuljen Unge, alkohol og stoffer, som har kørt over tre år fra 2011-2014.

Det overordnede mål med satspuljen er at sikre en tidlig opsporende og rådgivende indsats over for unge på vej ud i et problematisk forbrug af rusmidler. Seks kommuner har deltaget i projektet, som arbejder mod, at der på lang sigt vil være en forbedret kommunal rusmiddelforebyggelse målrettet unge med særligt fokus på ungdomsuddannelserne[1].

De seks modelprojekter har i overensstemmelse med Sundhedsstyrelsens succeskriterier for projektet etableret, afprøvet og udviklet 1) modeller for samarbejde mellem kommune og uddannelsesinstitutioner, 2) rusmiddelpolitikker og handleplaner og 3) opsporende og rådgivende indsatser. Hertil har de arbejdet på 4) at forankre de enkelte projektindsatser og sikre en fortsat og styrket rusmiddelindsats i samarbejde mellem kommune og ungdomsuddannelser.

1.1 Et udviklingsprojekt

De seks modelprojekter har skabt erfaringer inden for et nyt samarbejdsområde.

Modelkommuneprojektet har været et udviklingsprojekt i den forstand, at de enkelte kommuner har udviklet og afprøvet metoder for et nyt samarbejde mellem kommune og ungdomsuddannelser.

Som de fire succeskriterier indikerer har projektindsatsen omfattet flere spor. Projektet har både fokus på en *primær* forebyggende indsats, hvor alle unge på ungdomsuddannelserne er i fokus. Den primære forebyggelse sker i form af vidensformidlende aktiviteter og skolernes rusmiddelpolitikker, som adresserer alle unge. Derudover rummer projektet en *sekundær* forebyggelsesindsats målrettet unge med et problematisk forbrug af rusmidler. Denne forebyggelse tager form af opsporende og rådgivende indsatser over for unge med rusmiddelproblematikker.

[1] Sundhedsstyrelsen 2011: *Udbudsbetingelser og kravspecifikation for evaluering af satspuljeprojektet "Modelkommuneprojekt Unge, alkohol og stoffer"*.

02 HOVEDRESULTATER

Dette kapitel sammenfatter hovedresultaterne fra den tværgående evaluering af satspuljeprojektet Unge, alkohol og stoffer.

De seks deltagende modelprojekter har alle været velfungerende og arbejdet med stort engagement for at indfri satspuljeprojektets målsætninger. Evalueringens resultater kan derfor fungere som inspiration for kommuner, der fremadrettet vil gennemføre en lignende rusmiddelforebyggende indsats.

Det er en gennemgående og central erfaring, at det *tager tid* og *kræver tid* at få de forskellige indsatser gennemført. Etableringen af en rusmiddelforebyggende samarbejdsmodel mellem kommune og ungdomsuddannelser er en ny måde at forebygge rusmiddelproblematikker hos unge på. Der har været sparsomme erfaringer at støtte sig til.

Modelprojekterne har måtte træde stien, mens de går, og finde de tilgange, der passer bedst til netop deres kommune og til de forskellige ungdomsuddannelser.

Der findes ikke en 'one size fits all'-model for indsatsen. Det betyder, at denne evaluering *på tværs af projekterne* udpeger de styrker og barrierer, der kan være ved de forskellige tilgange til en styrket rusmiddelindsats.

2.1 Etablering af en samarbejdsmodel: en fælleskommunal indsats

Et styrket samarbejde mellem kommune og uddannelsesinstitutioner er et redskab til, at begge parter kan handle og reagere, hvis de oplever en elev med rusmiddelproblemer.

Det er væsentligt, at samarbejdsmodellen tager udgangspunkt i følgende:

1) Den enkelte kommune og dennes interne organisering og tradition for samarbejde med ungdomsuddannelser.

2) Allerede etablerede samarbejdsfora og kontaktkanaler samt eksisterende projektsamarbejder

3) De udfordringer, som skolerne står over for. Samarbejdet skal fremstå meningsfuldt for ungdomsuddannelserne. Dette opnår den enkelte kommune ved at tage højde for de behov, skolerne har, i forhold til netop *deres* elever, og de medarbejderressourcer, som skolerne kan stille til rådighed. Et fokus på fastholdelse og trivsel er vigtigt.

4) Samarbejdsmodellen skal give plads til, at uddannelsesinstitutionerne kan tilgå arbejdet med rusmiddelproblematikker på en måde, der passer til skolens kultur.

5) Samarbejdet skal baseres på en balance mellem en "top-down"- og en "bottom-up"-tilgang. Det er vigtigt, at projektledelsen giver plads til, at skolerne selv kan komme på banen og tage ejerskab over egen indsats, samtidig med at projektledelsen bevarer en fast og central styring, som sikrer retning og engagement hos skolerne.

Udbyttet af samarbejdsmodellerne er samlet set:

Et redskab til at handle

Samarbejdet skaber en gensidig kontaktkanal mellem uddannelsesinstitutioner og kommune. Skolernes medarbejdere får nemmere ved at reagere, hvis de oplever en elev med rusmiddelproblemer, fordi de nu ved, hvem de skal henvende sig til. Det er vigtigt med én kontaktkanal mellem kommune og den enkelte uddannelsesinstitution for at undgå forvirring. Samarbejdsmodellen giver ligeledes de kommunale aktører adgang til skolerne og deres elever.

Samarbejdet mellem de kommunale rådgivningsenheder og uddannelsesinstitutionerne giver begge parter rum til at fokusere på deres kernefaglighed. At læreren ved, hvor han skal sende eleven med en rusmiddelproblematik hen, giver ham ro til at koncentrere sig om undervisningen.

Et mere effektivt samarbejde

Samarbejdet klarlægger, hvem der sidder med hvilke arbejdsopgaver inden for unge- og rusmiddelområdet internt på kommunen. Nogle kommuner er blevet opmærksomme på "overlappende" arbejdsindsatser. Det har medført en givende erfaringsudveksling, samt at man kan undgå dobbeltarbejde ved at omstrukturere arbejdsopgaver. Når kommunale aktørers kendskab til hinanden øges, bliver den daglige kommunikation bedre og nemmere.

Et bredere fokus på trivsel

Et samarbejde på tværs af kommunale fagområder skaber et bredt fokus på de unges trivsel. Kommunale aktører bidrager med forskellige perspektiver, herunder fastholdelse af elever i uddannelse, familieproblemer og psykiske og sociale problemer, som unge med rusmiddelproblematikker i mange tilfælde også står med. Et samarbejde med forskellige kommunale aktører danner afsæt for et samlet fokus på de unges trivsel.

En helhedsorienteret indsats

Kommunale aktørers kendskab til hinanden medvirker til at finde en fælles metodik og tilgang til de unge. Aktører, som fx UU-vejledere og socialrådgivere, der ikke nødvendigvis tidligere har forholdt sig til unges rusmiddelproblematikker, bliver opkvalificerede på området. Det gør det nemmere at etablere et sammenhængende forløb for de unge og sikre, at unge med problemer visiteres videre til den rette instans.

2.2 Rusmiddelpolitikker og handleplaner: en fokuseret indsats

Udvikling og implementering af rusmiddelpolitikker og handleplaner er en proces, der tager tid. Den skal gå hånd i hånd med at lærere og vejledere opkvalificeres til at opspore elever med et problematisk forbrug af rusmidler.

Et samarbejdsaktiverende redskab

Processen med at udvikle en rusmiddelpolitik aktiverer et samarbejde mellem ungdomsuddannelser og kommuner – og mellem skolerne. Den synliggør holdninger og barrierer hos ungdomsuddannelser og tvinger skolerne til at tage stilling til de unges forbrug af rusmidler.

Det er vigtigt, at rusmiddelpolitikken holdes i live, så den ikke bliver en passiv politik, der blot er tilgængelig på en hjemmeside. Ved løbende at forholde sig til rusmiddelpolitikken, vil denne blive opdateret og aktiveret. Samtidig giver dette arbejde et fortløbende fokus og bliver et omdrejningspunkt i samarbejdet.

En ramme for forhandling og kulturfornyelse

Rusmiddelpolitikken udfordrer eksisterende opfattelser og tilgange til rusmidler på skolerne. Den skaber en ramme for diskussion og holdningsbearbejdelse blandt lærere og elever og tager indgroede adfærdsmønstre op til revision.

Rusmiddelpolitikken medvirker til en kulturændring på skolerne. En ændring i skolernes rusmiddelkultur er ikke kun en ændring i elevernes adfærdsmønstre – det kræver en ændring i skolens syn på rusmidler og deres tilbud til de unge. Nogle skoler reproducerer en bestemt alkoholkultur i deres udbud af fester og fredagsbarer.

Skaber et fælles fokus

Ensartede regler på ungdomsuddannelserne styrker skolernes mulighed for at arbejde med rusmiddelforebyggelse. Det mindsker konkurrenceaspektet mellem skolerne og gør det nemmere at fastholde elever.

Det er vigtigt, at rusmiddelpolitikken bliver bragt på dagsordenen ved elevers og læreres første møde med skolen, da dette er med til at sætte scenen for skolens ungdoms- og rusmiddelkultur.

Skal tilpasses lokale udfordringer

Det er vigtigt, at rusmiddelpolitikken tager højde for de udfordringer og den rusmiddelkultur, som den enkelte skole har. Dette er nødvendigt for at skabe ejerskab på skolen og sikre implementering og forankring af politikken.

Politikken fastholder elever i uddannelse

Målet med ungdomsuddannelsernes rusmiddelstrategi er at fastholde de unge i uddannelse og skabe betingelser for et fagligt udbytte samt personlig og social udvikling.

Handleplanen er en nødvendig vejviser

Unges rusmiddelproblematikker kan være vanskelige at håndtere for skolernes personale. En handleplanen gør det overskueligt og legitimt for læreren at agere, hvis en elev har problemer med rusmidler.

Rusmiddelpolitikken signalerer på den ene side, at et problematisk forbrug af rusmidler ikke tolereres, og på den anden side lægger den op til at hjælpe den pågældende elev. Handleplanen hjælper skolerne med at have fokus på, hvordan de agerer i denne situation.

2.3 Kompetenceudvikling

Opkvalificeringen af skolernes medarbejdere er en grundsten i at styrke den rusmiddelforebyggende indsats. På tværs af de forskellige typer af uddannelsesinstitutioner giver lærere og vejledere udtryk for, at de har haft behov for at blive trænede i at håndtere rusmiddelproblematikker blandt eleverne.

Modelprojekternes opkvalificering af og sparring med lærere og vejledere på skolerne har styrket medarbejdernes kompetencer særligt ift. at turde tage kontakt til de unge og være opmærksomme på et eventuelt problematisk forbrug eller en generel mistrivsel hos de unge.

Et vigtigt arbejde med holdninger

Kompetenceudviklingen skal arbejde med holdninger blandt ungdomsuddannelsernes personale: En stor del af udviklingsarbejdet har bestået i opkvalificere lærere og vejledere til en professionel tilgang til unge og rusmidler. Dette indebærer, at lærere og vejledere skal lære at tilsidesætte personlige holdninger og forståelser.

At handle på problemerne

Kompetenceudviklingen af lærere og vejledere giver redskaber til at handle og nedbryder lærernes berøringsangst for at snakke med eleverne om rusmiddelproblematikker. Det gør det muligt at fange problemerne i opløbet.

Viden og fokus

Kompetenceudviklingen bidrager til, at ansatte på uddannelserne er opmærksomme på og får nemmere ved at registrere, hvis en elev mistrives eller har problemer med rusmidler. Samtidig er det væsentligt, at opkvalificeringen medfører, at de ansatte får nemmere ved at tage kontakt til de unge og tale med dem om eventuelle rusmiddelproblemer. ”Den svære samtale" bliver lettere at håndtere.

Dette skaber en større åbenhed om rusmidler lærere og elever imellem.

2.4 Tidlig opsporing og rådgivning: livtag med de unges problemer

Modelprojekterne har afprøvet og etableret metoder til tidlig opsporing og rådgivning af elever med et problematisk forbrug af rusmidler.

Ungdomsuddannelser har enten etableret rådgivningstiltag *på* skolerne eller de har indgået samarbejdsaftaler med kommunens eksisterende tilbud.

Et fælles afsæt på tværs af modelprojekterne er, at det er vigtigt at møde de unge ligeværdigt og ud fra en anerkendende tilgang. For at få de unge i tale og rykke ved deres holdninger, har projekterne arbejdet med en dialogbaseret tilgang, der tager udgangspunkt i, at de unge selv er eksperter på eget liv og omgang med rusmidler.

En vidensbaseret dialog

Vidensformidlende indsatser skaber større opmærksomhed på rusmiddelproblematikker hos lærere og elever. Denne opmærksomhed er første led i at handle på en bekymring.

Det er vigtigt at gå i dialog om rusmidler med de unge: Tovejskommunikation skaber større interesse og opmærksomhed hos de unge (fx gennem fordomslege, klassedialog, film, teater og faglig integration).

Fastholde opmærksomhed i undervisning og unge i uddannelse

De etablerede rådgivningsforløb er et vigtigt led i at fastholde elever i uddannelse – de skaber øget opmærksomhed i undervisningen.

Et opfølgende fokus på elevens trivsel hos både kommune og skole hjælper til at motivere og fastholde de unge.

En synlig hjælp og et positivt tilbud

Når kommunale rusmiddelbehandlere kommer ude på skolerne, bygges der bro mellem kommuner og uddannelsesinstitutionerne. Det, at kommunale rådgivere er til stede på skolerne, har stor betydning for at få elever med rusmiddelproblematikker i rådgivningsforløb.

Det er vigtigt, at rådgiverne på skolen (både skolens egne og de kommunale) er *synlige* for eleverne. Dette er særligt vigtigt for at nedbryde fordomme i forhold til rådgivning og behandling.

Det er vigtigt, at rådgivningen er synlig og tilgængelig for at mindske elevernes frygt for at søge hjælp. For elever med trivsels- og/eller rusmiddelproblemer er det helt afgørende, at rådgivningen er tilgængelig dér, hvor de færdes. Det bliver mere trygt og acceptabelt at tage imod hjælp.

2.5 Forankring af videre indsats: fasthold fokus

Modelprojekterne har arbejdet med at videreføre hele eller dele af projektindsatsen efter endt projektperiode.

Et centralt led i at forankre etablerede indsatser på rusmiddelområdet er, at der sikres en *organisatorisk og økonomisk* forankringsplan. Dette kan enten ske ved, at den rådgivende og opsporende indsats lægges ind under en eksisterende enhed i kommunen eller ved, at der bevilges midler til det fortsatte arbejde.

Det er dog mindst lige så vigtigt, at *projektet forankres i ungdomsuddannelsernes bevidsthed*, og at uddannelsesinstitutionerne og de kommunale enheder fastholder fokus på unge og rusmidler.

Samarbejdet kommer ikke af sig selv

Det er nødvendigt med en fortløbende indsats, både hos kommunen og uddannelsesinstitutionerne, for at rusmidler bliver ved med at være på dagsordenen og etablerede netværk og samarbejdsfora fastholdes. Rusmiddelproblematikker er ikke skolernes primære opgave. Der er derfor vigtigt med en løbende dialog og opbakning til skolerne for at sikre et fortsat engagement.

En klar dagsorden

Det er vigtigt fremadrettet at fastholde en klar dagsorden for de forskellige indsatsområder: Der skal være noget at tage stilling til, fx via løbende gennemførelse af en ungeprofilundersøgelse eller diskussion af skolernes rusmiddelpolitik.

Rusmiddelpolitik og handleplan skal holdes i live

Det er nødvendigt løbende at forholde sig til indhold og ordlyd i rusmiddelpolitikken og sørge for, at den bliver praktiseret. Handleplanen bør ligeledes revideres løbende, fx hvert andet år.

At fastholde interessen på lederniveau

Det er nødvendigt at fastholde et fokus på rusmidler hos både rektorer og kommunalpolitikere: Rusmiddelforebyggelse bør være del af en overordnet strategi på lederniveau.

Trivsel og mental sundhed

Der er potentiale i at sammentænke en rusmiddelindsats med andre projektindsatser på kommunen for at skabe en helhedsorienteret trivselsindsats og en bred, fremadrettet forankring.

03 BAGGRUND

3.1 Projektindsatsens baggrund og målsætninger

I 2010 var andelen af danske unge, der brugte alkohol og stoffer, på et historisk højt niveau. Selvom andelen af danske unge, der eksperimenterer med illegale stoffer, ikke har ændret sig markant inden for det seneste tiår, er der sket en bevægelse i opfattelsen af forskellige stoffer. I faglitteraturen omtales dette som normaliseringstesen. Den beskriver det forhold, at stoffer bliver mere udbredte, lettere tilgængelige og mere accepterede på tværs af sociale grupperinger[2].

Regeringen og satspuljepartierne har som et led i satspuljeaftalen på sundhedsområdet for 2011-2014 bevilget midler til modelkommuneprojekt Unge, alkohol og stoffer.

Projektets mål om en tidlig opsporende og rådgivende indsats skulle nås gennem et forpligtende samarbejde mellem den kommunale forvaltning og de lokale ungdomsuddannelser. En stor del af de unges hverdag foregår på ungdomsuddannelserne, og skolernes involvering i en rusmiddelforebyggende indsats var derfor afgørende. Kommuner og ungdomsuddannelser skulle i fællesskab etablere en tidlig opsporende og rådgivende indsats, der mødte de unge, der hvor de befinder sig. Indsatsen var målrettet alle unge, der var indskrevet på en ungdomsuddannelse, og havde særligt fokus på den del af ungegruppen, som var på vej ud i et problematisk forbrug af rusmidler.

I alt seks modelkommuner deltog i projektet. De skulle udvikle, afprøve og implementere rusmiddelforebyggende metoder og tiltag i samarbejde med de lokale ungdomsuddannelser.

Modelprojekternes læring og erfaringer fungerer som grundlag for anbefalinger om *best practice* i forhold til indhold og organisering af rusmiddelforebyggelse på ungdomsuddannelser gennem arbejde med rusmiddelpolitikker, opsporing af unge med problematisk brug af rusmidler og en tidlig rådgivende indsats.

De seks modelkommuner, som indgik i projektet, er: Horsens, København, Odense, Skive og Svendborg samt Holbæk, Odsherred og Kalundborg Kommune samlet i ét modelprojekt.

3.2 Modelkommunernes projekter: Formål og fokus

Modelkommunerne har udviklet lokale projekter i regi af Unge, alkohol og stoffer målrettet de specifikke rusmiddelproblematikker, som kommunerne har oplevet blandt deres unge. Projekterne har arbejdet ud fra en række tværgående og fælles målsætninger for alle modelkommunerne, som knytter sig til de fire succeskriterier, som Sundhedsstyrelsen har opstillet for modelkommunerne:

1. Udvikling af model for samarbejde mellem kommune og uddannelsesinstitutioner.

2. Etablering af rusmiddelpolitik og handleplan.

[2] Sundhedsstyrelsen (2012), "Narkotikasituationen i Danmark 2010".

3. Afprøvning og implementering af kendte metoder til tidlig indsats gennem rådgivningsforløb.

4. Udvikling af forankringsplan for videre indsats efter projektets ophør.

De seks modelprojekter har haft alle ungdomsuddannelsernes elever som deres slutmålgruppe. Ledere, undervisere, vejledere og i flere tilfælde kommunale faglige enheder som fx SSP- og UU-vejledere har dog været vigtige umiddelbare målgrupper på projekternes vej frem til eleverne. Denne brede umiddelbare målgruppe har udviklet og afprøvet nye tiltag og er blevet klædt på til at rådgive og opspore elever med potentielle rusmiddelproblematikker.

3.3 Evalueringens materiale og sigte

Evalueringen er en samlet og tværgående virkningsevaluering, hvis overordnet sigte er: 1) at vurdere i hvilken grad satspuljens målsætninger og succeskriterier er indfriet, og 2) at bidrage med læring og viden om de erfaringer, som kommunerne har gjort sig. Evalueringen forholder sig ikke til de enkelte modelprojekter. I stedet udpeges tværgående problemstillinger og erfaringer, som kommunerne har gjort sig, og som andre kommuner senere kan risikere at blive udfordret af.

Forud for nærværende evaluering, er der i foråret 2013 gennemført en midtvejsevaluering. (Slut)evalueringen sammenfatter læring og viden fra denne og en efterfølgende dataindsamling foretaget i projektets sidste halvdel.

Evalueringen bygger primært på kvalitative data, men også kvantitative data indgår. Evalueringen er baseret på følgende data:

- **Projektbeskrivelser:** Projekternes egne projektansøgninger.

- **Programteori** udviklet over de forventede processer og effekter knyttet til projektindsatserne. Programteorien blev udviklet ved projektstart i samarbejde med de seks modelprojekter.

- **Selvevalueringer** i form af tre statusrapporter udarbejdet i 1. 2. og 3. år af projektet, hhv. statusrapport pr. november 2012, december 2013 og november 2014.

- **Kvalitative telefoninterview** gennemført med projektlederne, maj-august 2014.

- **Casebesøg** hos de seks modelprojekter med interview af projektledelse, kommunale aktører (UU-vejledere, SSP-konsulenter, rusmiddelkonsulenter m.fl.) og besøg samt interview på to ungdomsuddannelser i hvert projekt (interview med ledere, lærere og vejledere).

- **Spørgeskemaundersøgelse** blandt personale på ungdomsuddannelser, der gør status over skolernes indsats, pr. november 2014.

- **Kvalificeringsworkshop** af evalueringsresultater, december 2014.

3.4 Rapportens opbygning

Rapporten giver en gennemgang af modelprojekternes erfaringer: først de kommunale samarbejdsmodeller, dernæst rusmiddelpolitik og handleplaner, så kompetenceudvikling af medarbejdere, dernæst tidlig opsporing og rådgivning og afslutningsvis forankring af projekterne.

04 SEKS MODELPROJEKTER

I det følgende præsenteres kort hvert af de seks modelprojekter som springbræt til den tværgående evaluering. Det er seks velfungerende modelprojekter, der har deltaget i projekt Unge, alkohol og stoffer. Alle modelprojekter har på forskellig vis arbejdet ihærdigt med projektets succeskriterier. Nogle modelprojekter har haft et bredt fokus på unges generelle sociale trivsel, andre projekter har haft et skarpere fokus på rusmiddelproblematikker.

Modelprojekterne er forskelligt organiseret; det er forskelligt, *hvor* i kommunen de er forankret og *hvilke* kommunale enheder, der deltager i projektet.

De seks tilgange og projektorganiseringer bidrager til den tværgående evaluering med de fordele og udfordringer, der knytter sig til de forskellige måder at tilgå projektet på.

København:
Unge, Alkohol og Stoffer på Ungdomsuddannelserne

Det er afgørende for en tidlig opsporing og tidlig indsats, at skolerne kan gå et stykke af vejen selv. At lærere og vejledere er rustet til at tage snakken med de unge om rusmidler, og at der er et smidigt samspil mellem aktører på skolen og relevante rådgivnings- og behandlingstilbud. Ingen skal føle sig magtesløse. (Johanne Møller, Projektleder)

Organisering
Projektleder: Johanne Møller

Modelprojektet er forankret i Center for Unge og Misbrug (U-turn) under Socialforvaltningen. Projektet har en styregruppe bestående af projektleder, centerchef, en repræsentant fra Mål- og Rammekontoret, ledelsesrepræsentanter fra de deltagende uddannelsesinstitutioner samt en repræsentant fra henholdsvis Sundheds- og Omsorgsforvaltningen og Børne- og Ungdomsforvaltningen. Dertil er der nedsat en central projektgruppe bestående af projektlederen og to rusmiddelkonsulenter.

Samarbejdet med Sundheds- og Omsorgsforvaltningen har medført, at der er bevilget penge til nye indsatser med fokus på trivsel, psykisk sårbarhed og unges problemer med rusmidler på erhvervsskoler, produktionsskoler og Ungdomsskolen.

Samarbejde med skoler
Modelprojektet samarbejder med fire ungdomsuddannelsessteder; et gymnasium, en erhvervsskole, en ungdomsskole og en handelsskole.

Deltagelsen af ledelse fra uddannelsesinstitutionerne i styregruppen har styrket uddannelsesledernes engagement i projektet og medført, at der er etableret faste tiltag på uddannelsesstederne.

Rusmiddelpolitikker og handleplaner
Der er udviklet lokale rusmiddelpolitikker og handleplaner på de enkelte uddannelsessteder. Nogle uddannelsesinstitutioner har haft særlig fokus på at inddrage eleverne i udviklingsprocessen for at sikre input og ejerskab på elevniveau. Der er desuden indarbejdet faste aktiviteter i årshjulet, fx inddragelse af trivsel- og rusmiddeltema i introforløb og klassedialog om rusmidler mm.

Rådgivningsforløb
Der tilbydes rådgivningsforløb for unge med rusmiddelproblematikker på de deltagende uddannelsessteder. Rådgivningen varetages af skolens vejledere eller elevcoaches. Her tages udgangspunkt i en helhedsorienteret tilgang til de unge, og der sikres brobygning til rådgivning eller behandling.

Eksempler på andre indsatser
- Udvikling og afholdelse af koncepter for temaarrangementer for alle medarbejdere på uddannelsesstederne og kurser for nøglepersoner under overskriften *"Unge og Rusmidler – små skridt, der gør en forskel".*
- Udvikling af koncept for klassedialog på baggrund af cases om rusmiddelproblematikker
- Udvikling af små film med unges fortællinger til brug i temaarbejde, opgaveskrivning mm.
- Udvikling af et inspirations- og metodehæfte til vejledere og mentorer på ungdomsuddannelserne, kaldet *"Samtaler med unge om rusmidler"*.
- Ny hjemmeside, der formidler tilbud og materialer til skoler og ungdomsuddannelser.

Holbæk, Odsherred, Kalundborg:
Ung og Rus

At kommuner og ungdomsuddannelser kan lykkes med at forebygge rusmidler hos unge, når vi lærer hinanden at kende; der åbnes op begge veje og samarbejdes omkring fælles mål. (Helle Oldrup Jensen, Projektleder)

Organisering
Projektleder: Helle Oldrup Jensen

Modelprojektet i Holbæk, Odsherred og Kalundborg (HOK) er udgjort af en trekommunal organiseringsmodel. Projektet er forankret i kommunernes sundhedsforvaltninger. Modelprojektets organisering består af en koordinationsgruppe med en overordnet projektleder og en projektkoordinator fra de tre kommuner. Dertil har projektet en styregruppe bestående af ledere fra kommunernes misbrugscentre, sundhedschefer fra de tre kommuner, en gymnasierektor og koordinationsgruppen. Herudover arbejder projektet med forskellige følgegrupper.

Den trekommunale organisering har medført, at de kommunale rådgivningsenheder i HOK har fået kendskab til hinanden og har kunnet følge unge med rusmiddelproblemer på tværs af kommunerne. En del af projektet vil fortsætte i et nyt kommunalt projekt om unge og mental sundhed, som de tre kommuner deltager i.

Samarbejde med skoler
Modelprojektet i Holbæk, Odsherred og Kalundborg samarbejder med 11 uddannelsesinstitutioner. Disse er fordelt på følgende typer af ungdomsuddannelser; en teknisk skole, handelsskole, VUC, gymnasium, social- og sundhedsskole, ungdomsskole og produktionsskole.

Rusmiddelpolitik og handleplaner
Der er udviklet en fælles rusmiddelpolitik, som alle deltagende uddannelsesinstitutioner har tilsluttet sig. Uddannelsesinstitutionerne står ved projektafslutning over for at skulle implementere rusmiddelpolitikken.

Rådgivningsforløb
Ungebehandlerne har igennem projektet lavet konkrete aftaler med alle deltagende uddannelsesinstitutioner om rådgivningsforløb for unge med et problematisk forbrug af rusmidler ude på skolerne. Der er aftalt individuelle løsninger med de enkelte uddannelsesinstitutioner, hvor udgangspunktet er, at behandlerne kommer ud på skolerne.

Eksempler på andre indsatser
- Udvikling af et screeningsværktøj "Opmærksomhedsguide ved mistrivsel hos unge", som alle deltagende skoler har fået.
- Udvikling af SMS-modul i samarbejde med GODA, hvor eleverne svarer på spg. via sms, der skal medvirke til dialog om holdninger og normer ift. rusmidler.
- Afprøvning af *Forumteater* som redskab til dialog med unge om rusmiddelproblematikker, og uddannelse af lærere i forumteatermetoden.
- Gennemførelse af en 'Ungeprofil'-undersøgelse af unges sundhedsvaner.
- Udarbejdelse en materialekasse med inspirationskatalog og materialer til belysning af rusmidler i undervisningen.

Odense: KulturRus

Det er vigtigt, at vi som kommune byder os til på en måde, hvor vi respekterer den enkelte ungdomsuddannelsesinstitutions værdier og kultur, og at vi gennem vores samarbejde gør os til relevante samarbejdspartnere. (Torben Vangsted, Projektleder)

Organisering
Projektleder Torben Vangsted

Modelprojektet er forankret i kommunens socialforvaltning. Styregruppen er udgjort af Odense Uddannelsesforum, der består af ledere fra samtlige ungdomsuddannelser i Odense Kommune, rådmænd og konsulenter fra Børne- og Ungdomsforvaltningen og fra Socialforvaltningen samt kommunens socialchef. Projektgruppen består af projektlederen og en projektmedarbejder. Organiseringen med Uddannelsesforum som styregruppe har løftet projektet op på et politisk niveau og har blandt andet resulteret i en politisk beslutning om, at alle, der arbejder med unge i kommunen, skal have en rusmiddelpolitik.

Samarbejde med skoler
Modelprojektet samarbejder med 12 uddannelsesinstitutioner, fordelt på følgende ungdomsuddannelser, der er fordelt på følgende typer: en teknisk skole, handelsskole, VUC, gymnasium, social- og sundhedsskole, ungdomsskole og produktionsskole.

Der har i samarbejdet med skolerne særligt været fokus på udviklingen af rusmiddelpolitikker og handleplaner, oplysning til elever igennem elevevents og opkvalificering af personale på skolerne. I opkvalificeringen af personale på skolerne arbejder projektet særligt ud fra en anerkendende, nysgerrig og opsøgende tilgang til de unge.

Rusmiddelpolitik og handleplaner
Der er gennem projektet udviklet individuelle rusmiddelpolitikker på de enkelte uddannelsesinstitutioner, dog med sparring fra projektets styregruppe. I denne proces er der særligt lagt vægt på at arbejde med uddannelsesinstitutionernes holdninger og tilgang til rusmiddelområdet.

Rådgivningsforløb
Der er indgået aftale om, at medarbejdere fra den kommunale enhed Fokuseret Indsats (bestående af UU-vejledere, socialrådgivere og jobkonsulenter) gennemfører afklarende samtaler med unge med et problematisk rusmiddelforbrug, der opspores af lærere og vejledere. Fokuseret indsats er gennem projektet blevet klædt ekstra på til at foretage tidlig opsporing og bekymringssamtaler. Fokuseret Indsats havde i forvejen et samarbejde med uddannelsesinstitutionerne.

Eksempler på andre indsatser
- Oplæg for 1. g'ere på gymnasier og efterfølgende besøg i alle klasser.
- Opførelse af skuespil om rusmiddeldilemmaer som tema på produktionsskole.
- Projektforløb om rusmidler på gymnasier.
- Udvikling af hjemmeside henvendt til unge med gode råd og viden om rusmidler. Herunder en underside henvendt til fagfolk: www.drugbox.dk

Svendborg: *Rusk*

Hvis det skal gøre en forskel, så skal uddannelserne og de unge tage ejerskab til indsatserne, og projektet skal give slip på ejerskabet. (Louise Elisabeth Madsen, Projektleder)

Organisering
Projektleder: Louise Elisabeth Madsen og Jørn Olsen

Modelprojektet er forankret i kommunens sundhedsafdeling. Projektgruppen består af lærere og vejledere fra de deltagende uddannelsesinstitutioner, en rusmiddelkonsulent og de to projektledere. Styregruppen består af repræsentanter fra kommunens sundhedsafdeling, socialafdeling og børne- og ungeafdeling og repræsentanter fra uddannelsesinstitutionernes ledelse. Projektledelsen er ved projektafslutning delt mellem en vejleder fra en uddannelsesinstitution og en sundhedskonsulent fra kommunens sundhedsafdeling. Projektlederne indgår sammen med en rusmiddelkonsulent fra kommunens behandlingstilbud til unge og endnu en vejleder fra en uddannelsesinstitution i en koordinationsgruppe, der fremover skal sikre projektets forankring.

Samarbejde med skoler
Modelprojektet samarbejder med 7 uddannelsesinstitutioner fordelt på følgende ungdomsuddannelser, fordelt på følgende typer: teknisk skole, handelsskole, VUC, gymnasium, social- og sundhedsskole, produktionsskole og søfartsskole.

Det har været givtigt for projektindsatserne, at der er repræsentanter fra alle uddannelsesinstitutioner i både projekt- og styregruppe.

Rusmiddelpolitik og handleplaner
Der er gennem projektet arbejdet med at udvikle lokale rusmiddelpolitikker på de enkelte uddannelsesinstitutioner. Dette for at sikre lokalt ejerskab og for at finde den model, der passer til de enkelte skolers elevgrupper og behov. Projektgruppen har været ansvarlig for at igangsætte og følge op på processerne på de enkelte skoler, herunder på udformningen og implementeringen af uddannelsesinstitutionerne rusmiddelpolitikker og handleplaner. Det er forskelligt, hvor langt de enkelte skoler er nået i denne proces.

Rådgivningsforløb
Projektgruppen har etableret et samarbejde med kommunens rusmiddelbehandlere, sådan at behandlerne inddrages i rådgivningsforløbene for unge med problematisk forbrug af rusmidler. Dette sker ved, at rusmiddelkonsulenter og behandlere tager ud og har samtaler med elever på uddannelsesinstitutionerne, hvis eleverne af forskellige årsager har svært ved eller ikke har lyst til at møde op på det kommunale tilbud.

Eksempler på andre indsatser
- Udvikling af pixibog om, hvordan de unge gerne vil indgå i dialog om rusmidler og hjælpes i de situationer, hvor det måtte være nødvendigt.
- Udvikling af kurset "Forstå din teenager" henvendt til forældre.
- Fælles opkvalificeringskursus for lærer, vejledere og relevant kommunalt personale.
- Projektportal, der samler viden, erfaringer og kommunale tilbud, som uddannelsesinstitutionerne kan henvende sig til: www.rusksvendborg.dk

Horsens:
Unge og Rusmidler – Fælles indsats, fælles ansvar

Et rådgivningsforløb er ikke bare træffetider og face-to-face på et kontor, møde efter møde. Det kan også være en snak efter skoletid, på gaden eller i forbindelse med en fest – kort sagt hvor og når den unge har brug for det. (Jan Asmussen, projektleder)

Organisering
Projektleder: Jan Asmussen

Modelprojektet er forankret i kommunens SSP+-enhed, hvor projektlederen sidder. Projektet er organiseret med en projektgruppe bestående af repræsentanter fra kommunens SSP+-enhed, UU-vejledning, Street Team og en repræsentant fra en større uddannelsesinstitution. Dertil har projektet et tæt samarbejde med Horsens Uddannelsesråd, der består af rektorer og forstandere fra ungdomsuddannelserne og politisk og administrativ ledelse i kommunen.

Projektet har fået bevilget midler i kommunen til at fortsætte de væsentligste dele af indsatsen til og med 2018.

Samarbejde med skoler
Modelprojektet samarbejder med *alle* kommunens ungdomsuddannelser, fordelt på følgende uddannelser; teknisk skole, HF, VUC, gymnasium, social- og sundhedsskole, landbrugsskole og produktionsskole.

Alle skolerne er engageret i projektet, om end nogle er længere i implementeringen af rusmiddelpolitikker og handleplaner end andre.

Rusmiddelpolitik og handleplan
Der er igennem modelprojektet vedtaget en fælles rusmiddelpolitik for kommunens ungdomsuddannelser. Med udgangspunkt i den fælles rusmiddelpolitik udformer skolerne selv konkrete handlingsplaner og retningslinjer. Rusmiddelpolitikken er udviklet og diskuteret i Horsens Uddannelsesråd.
Samarbejdet med Horsens Uddannelsesråd har løftet udviklingen af modelprojektets fælles rusmiddelpolitik op på et politisk niveau.

Rådgivningstilbud
Projektet har udviklet det anonyme rådgivningstilbud *Ungekontakten*. Ungekontakten er udviklet i samarbejde mellem de kommunale rådgivningsenheder U-Turn, Street Team og Center for Socialt Udsatte. Ungekontakten har træffetider på 10 adresser hver måned, og medarbejderne deltager ved fester og fredagscafeer på ungdomsuddannelserne. Der er i Ungekontakten særligt fokus på en opsøgende tilgang til de unge.

Eksempler på andre indsatser
- Afholdelse af oplæg for elever og vejledere på skolerne.
- Gennemførelse af en ungeprofilundersøgelse på alle skoler med fokus på unges adfærd og holdninger til rusmidler.
- Udvikling af film om rusmiddeldilemmaer som redskab til klassedialog.
- Reklamefilm om flertalsmisforståelser.

Skive:
På eller Påvirket? Rusmiddelnetværket – på tværs i Skive

Det er vigtigt, at metode, redskaber og retningslinjer bliver kombineret med en forståelse for de overvejelser, der ligger bag. (Søren Holm, Projektleder)

Organisering
Projektleder: Søren Holm

Modelprojektet er forankret i kommunens Rusmiddelcenter, hvor projektlederen også er forankret. Dette har givet projektet en specifik rusmiddelfaglig tilgang. Projektets styregruppe er udgjort af det allerede eksisterende forum, Ungeindsatsen, hvor ledere fra alle uddannelsesinstitutioner og repræsentanter fra kommunen på ledelsesniveau er repræsenteret. Projektgruppen består af repræsentanter fra ungdomsuddannelserne, projektlederen og repræsentanter fra kommunens UU-vejledning, SSP-enhed, familieafdeling og rusmiddelcenterets ungetilbud.

Modelprojektet bliver ved projektets afslutning forankret i kommunens SSP+-enhed for fremover at skabe et bredere fokus på unges trivsel.

Samarbejde med skoler
Modelprojektet samarbejder med alle kommunens 6 ungdomsuddannelsesinstitutioner. Disse er fordelt på følgende uddannelsesinstitutioner: gymnasium, handelsskole, erhvervsskole, produktionsskole og kommunal ungdomsskole.

Erfaringsudvekslingen mellem ungdomsuddannelserne i projektgruppen har styrket projektindsatsen og hjulpet til at skabe et fælles fokus på ungdomsuddannelserne.

Rusmiddelpolitik og handleplan
Der er gennem projektet udarbejdet og implementeret en fælles rusmiddelspolitik og handleplan for kommunens 6 uddannelsesinstitutioner. Denne er udviklet og diskuteret i projektgruppen, og der er herved skabt en fælles tilgang til arbejdet med unge og rusmidler på tværs af de seks uddannelsesinstitutioner.

Rådgivningstilbud
Kommunens rusmiddelcenter har etableret et fleksibelt rådgivningsforløb til de unge på ungdomsuddannelserne, så de unge selv bestemmer, hvor samtalerne skal finde sted. Derudover er projektleder og kommunens rusmiddelcenter i færd med at udvikle et motivationsforløb for unge, der ikke er klar til behandling, kaldet 'indikeret forebyggelse'. Den indikerede forebyggelse skal udføres som gruppesamtaler på skolerne.

Eksempler på andre indsatser
- Udvikling af et 'universelt forebyggelsesprogram' (inkl. undervisningsmateriale) målrettet elever på 1. årgang af en ungdomsuddannelse med henblik på at skabe dialog med og mellem de unge i undervisningstiden.
- Udvikling af folder om behandlingstilbud, en grafisk fremstilling af den fælles handleplan og udvikling af et *Bekymringsbarometer*, der skal hjælpe lærerne til at opspore elever med et problematisk rusmiddelforbrug.
- Gennemførelse af en ungeprofilundersøgelse som vidensfundament for skolernes arbejde med egne rusmiddelproblematikker.

05 SAMARBEJDSMODEL-LER

Succeskriterium
At alle projekter udvikler en model for samarbejde mellem kommune(r) og uddannelsesinstitutioner.

Samarbejdsmodellerne udgør fundamentet for projekt Unge, alkohol og stoffers hovedformål: At udvikle, afprøve og implementere metoder og redskaber til en tidlig opsporende og rådgivende indsats over for unge på vej ud i et problematisk forbrug af rusmidler.

Kommunerne er i dag forpligtet til at tilbyde forebyggende tiltag på rusmiddelområdet. Ungdomsuddannelserne er en væsentlig samarbejdspartner i denne sammenhæng, da de har kontakten til de unge i hverdagen. Der er derfor et stort potentiale forbundet med at etablere et mere formelt samarbejde mellem kommuner og uddannelsesinstitutioner, så det sikres, at unge på vej ud i et problematisk forbrug af rusmidler får den nødvendige hjælp og fastholdes i uddannelse.

5.1 Organisering

Modelkommunerne har haft til opgave at etablere og organisere deres eget kommunale projekt med en samarbejdsmodel mellem kommune og uddannelsesinstitutioner. Dette indebærer både et samarbejde indadtil i kommunen mellem forskellige kommunale aktører og enheder, og et samarbejde udadtil med uddannelsesinstitutioner i kommunen.

De seks modelprojekter er enten forankret i kommunens social- eller sundhedsforvaltning. Nogle (tre) projekter er forankret i en specifik udførende enhed som fx kommunens SSP(+)[3]-samarbejde eller i kommunens rusmiddel- eller misbrugscenter.

Fælles for alle projekter er, at de i deres projektorganisering har gjort en indsats for at inddrage en række kommunale aktører – dette for at skabe en tværgående og helhedsorienteret projektindsats. Til trods for et specifikt fokus på forebyggelse af rusmid-

[3] SSP er et samarbejde mellem skoler, sociale myndigheder og politi, der arbejder om forebyggelse af kriminalitet, misbrug og mistrivsel blandt børn og unge under 18 år. SSP+ er en udvidelse af SSP-arbejdet og arbejder med samme fokus for de unge over 18 år på ungdomsuddannelserne.

delproblematikker har nogle modelprojekter anlagt et bredere fokus på *trivsel* hos de unge.

De kommunale aktører, som indgår i modelprojekterne er:

- UU-vejledere
- SSP/ SSP+ -konsulenter
- Socialrådgivere
- Rusmiddelkonsulenter
- Misbrugsvejledere
- Opsøgende gadeplansmedarbejdere

I nogle tilfælde har projekterne samarbejdet med eksisterende "ungeteams" i kommunen, hvor flere aktørgrupper er repræsenteret. I andre tilfælde er de nævnte aktørenheder inddraget enkeltvist.

Det er forskelligt, hvor mange og hvilke kommunale aktører, der deltager. I nogle projekter er flere forskellige kommunale aktører inddraget, så som opsøgende "gadeteams" og behandlere og rådgivere fra misbrugscentre. Disse har komplementeret hinanden ved, at de opsøgende teams har visiteret de unge videre til rådgivning og behandling på rusmiddelcentrene.

Kommunale aktører har deltaget enten som sparringspartnere i en styregruppe, som en del af projektledelsen eller gennem netværksmøder, hvor uddannelsesinstitutionerne også har være repræsenteret. Målet har været at opnå en fælles synergi i arbejdet med de unge (fx mellem socialforvaltningen, sundhedsforvaltningen og børne- og ungeforvaltningen). Samarbejdet mellem forvaltningerne er i flere tilfælde styrket, men er endnu ikke formaliseret.

Derudover har nogle aktørgrupper haft en mere udførende rolle i modelprojekterne: enten ved at holde oplæg på uddannelsesinstitutionerne; undervise elever i rusmiddelproblematikker; eller gennem en opsporende indsats (fx via tilstedeværelse ved fredagsbarer og fester). Det gælder særligt for SSP+- og rusmiddelkonsulenter. Sidstnævnte har i nogle tilfælde stået for at opkvalificere lærere og vejledere i at opspore og håndtere elever med rusmiddelproblematikker, ligesom de har tilbudt rådgivningsforløb til eleverne.

Tre modelprojekter har søgt at bygge bro mellem forebyggelsen af rusmidler i folkeskolerne og på ungdomsuddannelserne. Dette gennem et samarbejde med SSP eller lignende kommunale enheder, som varetager kontakten til unge under 18 år. Et enkelt projekt har ikke etableret deciderede samarbejder med kommunale enheder for de unge under 18 år, men har fokus på dette fremadrettet.

Det er erfaringen, at et fokus på de yngre årgange også er nødvendigt, da de unges forhold til rusmidler ofte etableres i 8.-10. klasse. Det kan derfor i nogle tilfælde være svært at ændre på de unges forhold til rusmidler, når de starter på en ungdomsuddannelse.

Tre modelprojekter arbejder med tiltag rettet mod forældrene med fokus på at inddrage disse i håndteringen af unges rusmiddelproblematikker. I det ene projekt hænger dette fokus sammen med delvis forankring i kommunens familieafdeling.

Deltagelsen af UU-vejledere i projektet har medført et styrket fokus på at fastholde de unge i uddannelse.

5.2 En tværfaglig og helhedsorienteret indsats

Det har været en styrke for modelprojekter, der har været forankret i en allerede eksisterende kommunal enhed, at de har kunnet trække på etablerede arbejdsgange og metoder i kontakten til skolerne og i tilgangen til de unge. Det har gjort det nemmere at komme i gang med projektet og har givet projektlederen nogle konkrete redskaber at arbejde ud fra.

Udfordringen for disse modelprojekter har været ikke at blive for lukkede om sig selv og anlægge et for snævert fokus i arbejdet med skolerne og de unge. Et modelprojekt forankret i et rusmiddelcenter fortæller eksempelvis, at projektet har været særligt fokuseret på rusmidler, og derfor med fordel kan styrkes af en fremadrettet organisering i kommunens SSP+-samarbejde.

Omvendt har et modelprojekt forankret i SSP+-regi medvirket til et koncentreret fokus på at udføre en *opsporende og synlig* indsats overfor de unge ude på ungdomsuddannelserne. Rådgivningen har her haft et bredt fokus på de unges liv og trivsel og i mindre grad på en direkte rusmiddelrådgivning.

De projekter, der har være forankret på et mere overordnet kommunalt niveau har i højere grad været nødt til at indgå et samarbejde med et eller flere udførende led i kommunen for at få en kontaktkanal til skolerne. Det har krævet en større indsats fra projektlederens side at få samlet og engageret de forskellige udførende kommunale enheder. I den sammenhæng er det derfor vigtigt *tidligt* at få defineret en fælles tilgang til de unge på tværs af forskellige kommunale rådgivningsenheder.

En organisering på forvaltningsniveau har dog den styrke, at projektlederen er tættere på det politiske beslutningsniveau og har

Hvis man vil have rusmidler i centrum, så tror jeg, det er afgørende, at indsatsen forankres i vores center [for misbrug], fordi det betyder så meget, at den, som er afsender kan sige, 'jeg har haft fingrene nede i praksis'. Så tror jeg også, det er vigtigt, at misbrugsindsatsen i vores kommune stammer fra børne- og ungdomsområdet, ungeperspektivet er helt afgørende. (Projektleder)

Generelt har organiseringen [under kommunens rusmiddelcenter] skabt en høj faglighed i forhold til selve rusmiddelproblematikkerne, men den skaber også en risiko for ikke at tænke helhedsorienteret i relation til de unges generelle trivsel. (Projektleder)

Lav fælles indsatser mellem forvaltninger og aktører, fx mellem socialforvaltningen og sundhedsforvaltningen med en bred trivselsindgang. Dette øger kendskabet og giver en nødvendig bredde [til projektets fokus]. Inddrag så mange nøglepersoner fra skolerne som muligt. Det sikrer, at indsatsen forankres dernede. (Projektleder)

nemmere ved at påvirke beslutninger i forhold til kommunens rusmiddelindsats.

I alle tilfælde har det været en styrke for projekterne at samarbejde med flere forskellige kommunale aktører. Samarbejdet indadtil i kommunerne har samlet medvirket til:

- ***Et mere effektivt samarbejde:*** Samarbejdet har i flere kommuner klarlagt, hvem der sidder med hvilke arbejdsopgaver inden for unge- og rusmiddelområdet. Nogle kommuner er blevet opmærksomme på "overlappende" arbejdsindsatser. Det har ledt til givtig erfaringsudveksling, og ved at strukturere organiseringen af arbejdsopgaver er dobbeltarbejde blevet undgået. Et øget kendskab blandt de kommunale aktører har gjort den daglige kommunikation nemmere.

- ***En helhedsorienteret indsats:*** Kendskabet internt i kommunen har medvirket til at finde en fælles metodik og tilgang til de unge. Aktører, som fx UU-vejledere og socialrådgivere, der ikke tidligere har forholdt sig til unges rusmiddelproblematikker har fået fokus på, hvilken rolle de kan påtage sig ift. en opsporende indsats. Det har gjort det nemmere at etablere sammenhængende forløb for de unge og sikre, at unge med problemer visiteres videre til rette instans.

Det med at have de fælles værdier er heller ikke noget, der er givet, men noget, som skal arbejdes med. Set i bakspejlet kan jeg se, at de medarbejdere, der skulle løse den her opgave, skulle have været konfronteret med at finde nogle fælles værdier og metodik. (…) Hvordan er vi, når vi kommer ud på skolen – går vi rundt og er synlige, eller sidder vi bag en lukket dør? Men det der med at finde fælles fodslag i måden, man er på, så man bliver betragtet som ens. (Projektmedlem)

Før havde jeg det nok sådan, at jeg snakkede med den unge, og så visiterede jeg videre. Nu synes jeg egentlig, der er blevet skabt et fælles ansvar ift. de unge. Nu finder vi hele tiden ud af – skal vi have nogle andre med? Det har styrket det tværfaglige samarbejde. (Socialrådgiver)

Et samarbejde mellem SSP+ og rusmiddelbehandling vil ofte være godt i forhold til rådgivningen, da det sikrer bredde i den faglige baggrund. (Projektleder)

Det er helt klart væsentligt, at der er tale om et bredt rådgivningstilbud og ikke om et "rent" rusmiddelrådgivningstilbud, da mange unge ikke oplever misbruget/ forbruget som så stort et problem, men gerne vil have hjælp til andre problemstillinger. Men ved at hjælpe de unge med noget af det, som fylder for dem, påvirkes rusmiddelproblematikken samtidig også positivt. (Projektleder)

- ***Et bredere fokus på trivsel:*** Det tværkommunale samarbejde har medført en mere helhedsorienteret projektindsats, ved at de kommunale aktører har bidraget med forskellige perspektiver, herunder fastholdelse af elever i uddannelse, rusmiddelproblemer, familieproblemer og psykiske problemer. Et tværkommunalt samarbejde har haft et bredere fokus på den unges trivsel ved at tilgå rusmiddelproblemer som udtryk for mistrivsel i andre aspekter af livet.

5.3 Samarbejde med uddannelsesinstitutionerne

Alle modelprojekter har indgået formelle samarbejdsaftaler med et antal uddannelsesinstitutioner. Tre projekter har indgået et samarbejde med samtlige ungdomsuddannelser i kommunen, og tre projekter rummer et samarbejde med udvalgte uddannelser. Det skyldes, at kommunerne varierer i størrelse og dermed i antal ungdomsuddannelser.

Ved projektstart indgik 50 uddannelsesinstitutioner i projektet. Der er siden sket ændringer i dette antal, idet syv uddannelsesinstitutioner har trukket sig fra projektet, mens to uddannelsesinstitutioner er trådt ind i samarbejdet. Ved projektets afslutning indgår 45 uddannelsesinstitutioner samlet i projektet.

De 45 uddannelsesinstitutioner er fordelt på ungdomsuddannelserne:

- Almen gymnasium
- HF
- HTX
- HHX
- Voksenuddannelse (EUC/ VUC/CSV)
- Teknisk skole
- 10. klasser
- Hotel- og restaurantskole
- Produktionsskole
- Landbrugsskole
- Søfartsskole
- Ungdomsskoler
- Social- og sundhedsuddannelser

Samarbejdsaftalerne i alle modelprojekter har særligt fokus på:

- Udvikling og implementering af rusmiddelpolitikker og handleplaner på skolerne.
- Opkvalificering af personale på skoler til *tidlig opsporing* og *håndtering* af elever med rusmiddelproblemer.

Derudover rummer samarbejdsaftalerne et eller flere af følgende fokusområder:

- Formidling af viden om rusmidler til elever, fx gennem events, undervisning og oplæg på skolerne.
- At de kommunale rådgivere er tilstede og er synlige på skolerne, hvor de dels opsøger elever, dels kan træffes til vejledningssamtaler.
- At skolerne videresender elever med rusmiddelproblemer til en rusmiddelkonsulent og/eller et rådgivningsforløb.
- At skolen forpligter sig til at have en netværksperson eller anden nøgleperson, som har fokus på skolens rusmiddelindsats.

Samarbejdet udmønter sig i en direkte sparring mellem skolerne og de enkelte projektledere samt gennem netværksmøder skoler-

ne imellem og ved inddragelse af andre kommunale samarbejdspartnere.

Flere projekter har i løbet af projektets løbetid yderligere ændret organiseringsstruktur, således at styregruppen for projektet i fire tilfælde er udgjort af ledelsesrepræsentanter fra de deltagende uddannelsesinstitutioner eller et eksisterende forum, hvor alle kommunens uddannelsesinstitutioner (i form af forstandere el. rektorer) og et antal politikere er repræsenteret.

5.4 Top down eller bottom up

Det tager tid og kræver ihærdighed fra projektlederen at etablere et solidt samarbejde med uddannelsesinstitutionerne og mellem institutionerne og de kommunale aktører. Det skyldes, at ungdomsuddannelserne varierer i typen af elever og i skolernes organisering. Samarbejdsmodellen skal tage højde for de behov, skolerne har, i forhold til netop *deres* elever, og de medarbejderressourcer, som skolerne kan stille til rådighed i samarbejdet.

Kulturen på de enkelte skoler er forskellig, både i forhold til de rammer, eleverne tilbydes, og i den tilgang, lærere og vejledere traditionelt har til eleverne. Samarbejdsmodellen skal give plads til, at uddannelsesinstitutionerne kan tilgå arbejdet med rusmiddelproblematikker på en måde, der passer til skolens kultur.

Det er en gennemgående læring fra de seks modelprojekter, at den bedste tilgang til et samarbejde med uddannelsesinstitutionerne er en balance mellem en "top-down"- og en "bottom-up"-tilgang. Det er vigtigt, at projektledelsen giver plads til, at skolerne selv kan komme på banen og tage ejerskab over egen indsats, samtidig med at projektledelsen bevarer en fast og central styring, som sikrer retning og engagement fra skolerne.

Eksempelvis var udgangspunktet i et modelprojekt, at samarbejdet med skolerne skulle etableres som en "åben proces": Skolerne skulle selv bestemme, i hvilken grad de ville deltage i projektet, ligesom skolerne var den primære aktør i udformningen af egen rusmiddelpolitik. Fordi der ikke var nogle krav til at definere samarbejdets form, gjorde denne model det svært at fastholde samarbejdet mellem projektgruppen og de deltagende ungdomsuddannelser og sikre skolernes engagement.

Resultatet har været, at udviklingen og implementeringen af rusmiddelpolitikker og handleplaner på skolerne i dette projekt er på meget forskellige stadier ved projektafslutning: Nogle skoler har færdigudviklet og implementeret egen rusmiddelpolitik. Heraf er et antal skoler siden gået sammen om at udarbejde en fælles politik. Andre uddannelsesinstitutioner er først ved projektafslutning ved at udvikle en rusmiddelpolitik.

Omvendt oplevede et andet modelprojekt, at en indledende "top-down"-tilgang var for lukket og ikke passede til skolerne. Projektledelsen lagde derfor udviklingen af rusmiddelpolitikken over i et fælles uddannelsesråd med repræsentanter fra alle kommunens ungdomsuddannelser og enkelte politikere. Deltagelsen af samtlige uddannelsesinstitutioner samt politisk repræsentation medførte, at en fælles rusmiddelpolitik blev udviklet. Denne dannede efterfølgende grundlag for udviklingen af lokale rusmiddelpolitikker på de forskellige uddannelsesinstitutioner. Dette sikrede uddannelsesinstitutionerne ejerskab over den fælles rusmiddelpolitik.

De projekter, der har samarbejdet med et eksisterende kommunalt samarbejdsforum, hvor uddannelsesledere og politikere har været repræsenteret, har haft nemmere ved at sikre skolernes

engagement i projektet – og særligt hos de skoler, der har haltet bagefter i deres indsats.

Det er dog en gennemgående erfaring, at det, trods et ledelsesmæssigt fokus på skolerne, kan være svært at "holde gryden i kog" og sikre et kontinuerligt engagement på skolerne. Modelprojekterne skal være i løbende dialog med vejledere og nøglepersoner på uddannelsesinstitutionerne, da det er dem, der i praksis står med eleverne.

Den samlede erfaring er, at det kræver et ledelsesmæssigt stramt fokus fra projektlederen at etablere et samarbejde om rusmiddelforebyggelse mellem kommune og uddannelsesinstitutionerne.

5.5 Skolernes engagement i projektet

For at sikre skolernes engagement i projektet kan det være en udfordring, at rusmiddelindsatsen er forankret i kommunen og ikke ude på ungdomsuddannelserne. Det gør det sværere for skolerne at tage ejerskab. Projektlederne har ikke nogen ledelsesret over uddannelsesinstitutionerne, og de kan derfor ikke stille krav til skolernes engagement og arbejde. De har været afhængige af, at skolerne har villet projektet, og at lederne har været engagerede i det.

Samarbejdet har ofte været stærkest med de uddannelsesinstitutioner, der tidligt har indset fordelen af at deltage i projektet. Det gælder særligt for gymnasiale uddannelser og produktionsskoler, mens tekniske skoler har været mindre engagerede. De større uddannelsesinstitutioner har i flere tilfælde deltaget i projekternes styregrupper og er gået foran i udviklingen af en fælles rusmiddelpolitikker. Landbrugs- og produktionsskoler har i nogle modelprojekter været meget engagerede i projektet, men på et

Det har været en "åben proces" i projektet, dvs. uddannelserne og de kommunale aktører har selv skulle definere deres måde at indgå i projektet på, for at alle kunne være med. Det har først i processen været en fordel, men nu giver det nogle udfordringer, for det kræver mange ressourcer. (Projektleder)

Det er helt sikkert, at når en borgmester går i spidsen og siger, "det her, det skal vi". Det betyder skide meget, at den, der sidder med kasketten på, går forrest. Da det var et "go" i [uddannelsesrådet], så var alle døre åbne, så var det bare at arbejde derudaf. (Projektleder)

Vi har været nødt til at have opbakning til noget, og så er der blevet besluttet nogle ting. Der er ingen tvivl om, at mange forståeligt nok vil opleve dette som en ting, der kommer ned oppefra, og derfor er det vigtigt hurtigt at få dem med på den og givet dem nogle positive oplevelser. (Projektleder)

Men faktisk i [uddannelsesrådet], hvor det her er forankret. Det er det, der er afsæt for, at man i [kommunen] tænker mindre i konkurrence end andre steder, hvis vi sammen kan skabe nogle synergier, så lykkes det bedre. Hele det kendskab man har fået gennem [uddannelsesrådet], gør, at det her kan lade sig gøre. Det gør, at man ikke sidder som konkurrenter på samme måde. (Afdelingsleder, uddannelsescenter)

mere praktisk niveau, bl.a. ved at bede om ekstra vejledning fra projektledelsen i forbindelse med udviklingen af rusmiddelpolitikker.

Det er vigtigt i etableringen af samarbejdet med ungdomsuddannelserne, at der er fokus på at finde en holdbar organisering. Skolerne skal have de nødvendige ressourcer og gerne i form af en fast nøgleperson, der har fokus på indsatsen.

Samarbejdet med skolerne har været meget personafhængigt og har været stærkest der, hvor skolerne har haft tilknyttet en nøglepersonen, som har brændt for projektet: I tre modelprojekter har *alle* skoler tilknyttet en fast tovholder/nøgleperson til projektet; i to modelprojekter har nogle af skolerne faste nøglepersoner; i et enkelt modelprojekt arbejder de ikke med faste nøglepersoner.

Nøglepersonerne har hjulpet til at bevare et overblik over projektindsatsen på skolerne, og de har sørget for, at lærere og vejledere har fået den rette opkvalificering. Nøglepersoner har ligeledes været vigtige ift. at sikre faste arrangementer i skolernes årskalender. Skolerne har ofte travlt med et fast årshjul, der skal følges. Det kan resultere i, at ledelsen nogle gange "glemmer" projektet, på trods af velvillighed overfor at deltage.

5.6 Et meningsfuldt fokus

Ungdomsuddannelserne modtager jævnligt henvendelser om "sociale projekter og initiativer", som alle vil dem og deres elever noget. Projekterne kræver tid og engagement fra skolernes medarbejdere – en ressource, som kan være svær at finde i en travl hverdag med undervisning, pensum og eksamener.

Her kunne det måske have været hjælpsomt at have søgt penge til at aflønne en kontaktperson på hver skole til at indgå i udviklingssamarbejdet i projektgruppen. Det kunne være interessant at se, om det kunne have skabt et rum for et mere forpligtende samarbejde. (Projektleder)

Måske ville det være en fordel, hvis ledelsen på uddannelsesstederne i højere grad havde ansvar for at iværksætte initiativer og følge op på igangsatte initiativer. (Projektleder)

Ledelsen vil det gerne, men får ikke sendt det længere ned i systemet. De er fyldt op af andre ting. (Kommunal ungerådgiver)

Den største udfordring er at sikre ungdomsuddannelsernes fortsatte engagement. Hvis projektet i nogen grad også var organiseret under ungdomsuddannelserne, ville de muligvis tage et større ansvar på den lange bane. (Projektleder)

En rusmiddelforebyggende indsats skal derfor tilrettelægges, så den *giver mening* for skolerne. Fx ved at tænkes indsatsen ind i et bredere fokus på at fastholde elever i uddannelse og styrke den generelle trivsel hos unge. Det er vigtigt at huske på, at skolernes primære fokus er at tilbyde de unge en god undervisning og en uddannelse.

Etableringen af en opsporende, rådgivende og forebyggende rusmiddelindsats på skolerne medfører ikke kun en kulturændring for eleverne. Det er i lige så høj grad en kulturændring af lærere og lederes syn på rusmidler og rusmiddelproblematikker, der skal til.

Det er vigtigt, at en samarbejdsaftale med uddannelsesinstitutionerne levner plads til og er opmærksom på de lærere og vejledere, som i praksis skal føre skolens rusmiddelindsats ud i livet. Udgangspunktet for at etablere et vellykket samarbejde med kommunens uddannelsesinstitutioner har derfor været at få skabt et fælles fokus og ansvar for skolernes indsats, så de tager opgaven på sig og oplever at være en *medspiller* i projektet, og ikke blot en gatekeeper til eleverne.

5.7 Netværk og erfaringsudveksling

Projektgrupper og netværksgrupper på tværs af uddannelserne har været med til at styrke samarbejdet mellem de forskellige typer af skoler og skabe forståelse for hinandens udfordringer.

Vidensdelingen er i flere modelprojekter sket gennem netværksmøder for nøglepersoner på skolerne og de kommunale rådgivere. Det har været givtigt for vejledere og nøglepersoner at høre om andre skolers udfordringer og erfaringer på området, og det er blevet nemmere for skolerne at sætte fælles front over for elevernes brug af rusmidler.

Ungdomsuddannelserne skal føle, at det er noget, der har værdi for dem, det skal give mening for dem i deres hverdag, og i stedet for at have fokus på rusmiddelforebyggelse, skal man have fokus på fastholdelse, der er jo økonomi i det for dem. (…) Det skal sandsynliggøres, at det gør en positiv forskel, for det er det, der optager dem. (Projektleder)

Vi skulle måske have tænkt på at facilitere nogle processer, som fik ungdomsuddannelserne og de kommunale aktører til at sænke paraderne. Hvis vi havde kunnet får dem til at blive enige om, at "her har vi et kæmpe problem. Vi er hammerdårlige til at løse det, kan vi ikke prøve at løse det sammen". (Projektleder)

Det er fortsat en udfordring, at 'gryden skal holdes i kog'. Ment på den måde, at mange af skolerne har læseplaner, årshjul, undervisningsplaner, ferier og andre udfordringer, der gør, at hvis projektet ikke er omhyggeligt og opsøgende, så tabes der momentum. Nogle gange skal projektet være villigt til at stoppe op i en proces og måske starte helt forfra efter f.eks. en ferie eller et eksamensforløb. (Projektleder)

Det handler ikke så meget om underskrevne samarbejdsaftaler, men lige så meget - måske mere – om de relationer, vi kan skabe, så skolerne kommer til at se os som kompetente og værdige samarbejdspartnere. (Projektleder)

Der hvor alle kommunens uddannelsesinstitutioner har deltaget i erfaringsnetværk, er det lykkedes at mindske det hierarki, der ofte eksisterer mellem ungdomsuddannelserne, og hvor gymnasierne gerne ligger øverst. Særligt produktionsskoler og tekniske skoler har haft gavn af netværksdannelsen for at nedbryde nogle af de fordomme, som deres ungdomsuddannelser føler sig mødt med. Projektet har vist, at der er rusmiddelproblemer på *alle* skoler og ikke blot på de skoler, der normalt forbindes med socialt sårbare elever.

5.8 Et redskab til at handle

Både uddannelsesinstitutionerne og de involverede kommunale aktører fortæller, at den største effekt af projektet er, at det har styrket kendskabet parterne imellem.

Inden projektstart var skolernes udfordring, at de ikke vidste, hvordan de skulle forholde sig i en situation, hvor en elev havde problemer med rusmidler, eller hvor en lærer havde mistanke om et misbrug. Projektet har synliggjort, hvor og hvem skolerne kan henvende sig til. Det gør det mere overskueligt for skolerne at handle, og mindsker lærernes berøringsangst overfor eleverne.

Samarbejdet mellem de kommunale rådgivningsenheder og uddannelsesinstitutioner har givet begge parter rum til at fokusere på deres kernefaglighed. At læreren ved, hvor han skal sende eleven med en rusmiddelproblematik hen, giver ham ro til at fokusere på undervisningen.

Det var fordi, at vi blev del af projektet, men siden hen var det godt at have de der kontakter og høre, hvad deres problemstillinger var. Hvad der var sket på skolerne, og hvordan vi kunne hjælpe hinanden. Det er lidt de samme ting, der sker, men i forskellige tempi. Det var sådan et netværk, vi fik startet. (Lærer, Landbrugsskole)

Vi havde sådan en erfaringsudveksling, hvor vi skulle snakke om, hvor er vi på de forskellige skoler, og hvor vores udfordringer lå. Samarbejdet i projektgruppen er vigtigt, og det er vi enige om, at det vil vi fortsætte med efter projektet. Vi mødes en gang om måneden hos hinanden, og det er rart, så forstår man, hvor de forskellige kommer fra. (Studievejleder, Gymnasium)

I dag er vi meget hjulpet af, at det ikke er så tabubelagt. Vi har nogle gymnasier, der har sagt, 'vi har også udfordringer, så hierarkiet mellem uddannelserne er udjævnet'. (Forstander, Produktionsskole)

Vi har ikke lyst til at stå med en elev, vi ikke kan hjælpe. Så for os i gymnasiet har det været guld værd, at vi ved, hvor vi skal sende de unge hen, og at der er nogen, der kan tage over, hvis vi står med nogen, der skal i behandling. (Rektor, Gymnasium)

06 RUSMIDDELPOLITIKKER OG HANDLEPLANER

Succeskriterium
Alle uddannelsesinstitutioner, der deltager i modelkommune-projektet, skal etablere en skriftlig rusmiddelpolitik og handleplan med det formål at understøtte den tidligt opsporende og rådgivende indsats.

Udviklingen af en rusmiddelpolitik og handleplan har været et helt centralt element i satspuljen Unge, alkohol og stoffer. En rusmiddelpolitik skal forpligte skolerne til at tage stilling til og handle i forhold til elevernes brug af rusmidler [4].

6.1 En kulturændrende udviklingsproces

Det tager tid og kræver tålmodighed at udvikle en rusmiddelpolitik og handleplan på ungdomsuddannelserne. Det skyldes, at en politik og handleplan ikke alene er udtryk for nogle regler og rammer, som elever og medarbejdere skal følge. De har også en kulturændrende dagsorden, som kræver, at skolerne løbende forhandler, tilpasser og praktiserer en bestemt adfærd i forhold til de unges forbrug af rusmidler, og at de løbende forholder sig til den generelle rusmiddelkultur i samfundet.

Udviklingsprocessen af en rusmiddelpolitik er et vigtigt led i samarbejdet mellem ungdomsuddannelser og kommuner – og mellem uddannelserne: Det er i udviklingsprocessen, at holdninger og fordomme om rusmidler kommer på banen, diskuteres og forhandles: 1) Den tvinger skolerne til at tage stilling til de unges forbrug, og 2) den giver et fokus i skolernes rusmiddelindsats. Med andre ord er det udviklingsprocessen, der giver skoler og kommuner noget at samarbejde om og forholde sig til.

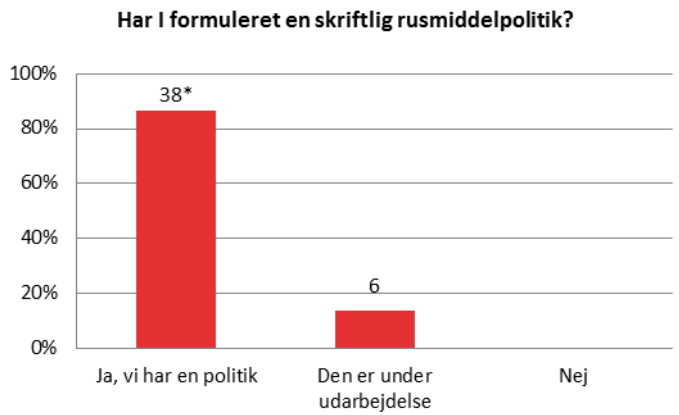
Udviklingsprocessen sætter gang i den kulturændring, som skal til, for at skolerne påtager sig en større rolle i forhold til elevernes forbrug af rusmidler. Det er nødvendigt med en løbende udvikling af politik og handleplan for at *fastholde* kommunernes og skolernes samarbejde.

6.2 Skolernes politikker og handleplaner

Uddannelsesinstitutionerne er forskellige ift. elevsammensætning og oplevede rusmiddelproblematikker. For at sikre skolernes ejer-

[4] Dette kapitel er suppleret med data fra en spørgeskemaundersøgelse blandt de deltagende uddannelsesinstitutioner i de seks modelprojekter. I alt 44 uddannelsesinstitutioner medvirker i undersøgelsen.

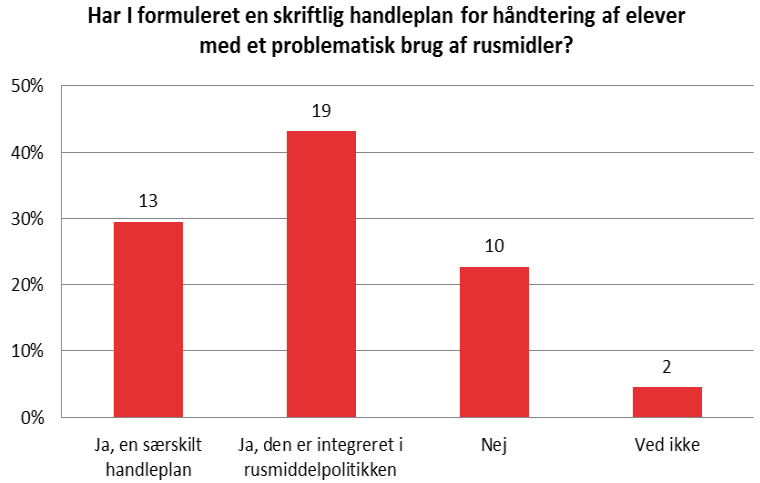
skab og efterlevelse af politikken er det vigtigt, at der i udviklingsprocessen tages højde for skolernes behov og forskelle – og særligt, hvis der udvikles en fælles politik.

*Tal ved søjlerne angiver antallet af uddannelsesinstitutioner i den pågældende kategori.

Stort set alle de deltagende uddannelsesinstitutioner har som en konsekvens af projektet fået en rusmiddelpolitik – enten som en selvstændig politik eller som del af en fælles politik for kommunens uddannelsesinstitutioner. Enkelte skoler beretter, at de inden projektstart allerede havde en politik. For et lille antal skoler gælder, at rusmiddelpolitikken pr. november 2014 er under udarbejdelse. Det skyldes enten, at skolerne først er kommet med i projektet i 2014, eller at det har været svært at nå til enighed om ordlyden i en politik.

Alle modelprojekter har arbejdet med at udvikle en handleplan for håndtering af elever med et problematisk rusmiddelforbrug.

13 ud af 44 skoler har udviklet en særskilt handleplan med udgangspunkt i rusmiddelpolitikken. 19 skoler har integreret handleplanen som del af rusmiddelpolitikken. På nogle skoler er de først i slutningen af projektet nået til at udvikle en handleplan. Det kan forklares med, at det for nogle skoler i sig selv er et stort skridt at have fået en rusmiddelpolitik, og at det tager tid, at få skabt en holdnings- og adfærdsændring blandt medarbejderne.

Der er god erfaring med at inddrage forskellige kommunale aktører, så som SSP(+), ungerådgivninger og misbrugscentre til at sparre med skolerne i udviklingsprocessen.

Udvikling og implementering af rusmiddelpolitikker og handleplaner er en proces, der tager tid, da den skal gå hånd i hånd med opkvalificeringen af lærere og vejledere i at opspore elever med et problematisk forbrug af rusmidler. Nogle handleplaner angiver symptomer og tegn, som lærerne bør være opmærksomme på

hos eleverne, fx koncentrationsbesvær, ændret adfærd, tristhed eller at eleven isolerer sig.

Handleplanernes overordnede mål er at give retningslinjer til, hvordan læreren handler, når han/hun er bekymret for en elev eller har opdaget, at en elev har et problematisk rusmiddelforbrug.

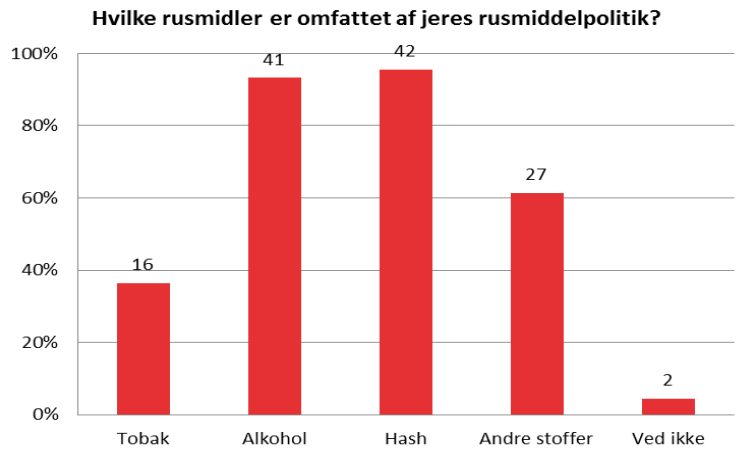
6.3 Det rette fokus

Rusmiddelpolitikkernes ordlyd og indhold skal tilpasses ungdomsuddannelsernes forskellig elevgrupper og de rusmiddelproblematikker, som de enkelte skoler står overfor. Ungdomsuddannelserne oplever, at der er sket et skifte i de unges brug af rusmidler. Det har længe været socialt accepteret blandt unge at drikke store mængder alkohol, men nu er særligt hash også blevet et mere almindeligt rusmiddel blandt de unge. Det er derfor vigtigt, at de iværksatte tiltag tilpasses lokale udfordringer på uddannelserne.

På nogle ungdomsuddannelser, fx de gymnasiale uddannelser, erhvervsuddannelser og produktionsskoler, oplever de primært hash som et problem for de unges deltagelse i undervisningen og generelle trivsel. På andre uddannelsesinstitutioner, fx landbrugsskoler er det i højere grad de unges brug af alkohol, der er et problem.

På ungdomsuddannelser, hvor elever bor på skolen i en kortere periode (fx landbrugsskoler), er det en udfordring at finde et passende regelsæt, som både tager højde for, at eleverne har skoletid og fritid på skolen.

Det er primært alkohol og hash, der er i fokus i rusmiddelpolitikkerne, men også andre euforiserende stoffer er omfattet af politikkerne Kategorien ”andre stoffer” i ovenstående søjlediagram omfatter alle andre euforiserende stoffer end hash, herunder nævnes specifikt kokain, amfetamin og ecstasy.

Rusmiddelpolitikkerne henvender sig til de unge på to planer: 1) *En forebyggende og holdningsbearbejdende indsats*, hvor rusmidler diskuteres med ungdomsårgangene med henblik på at gøre dem mere bevidste om rusmidlers konsekvenser. 2) *En opsporende og rådgivende indsats* overfor elever med et problematisk forbrug af rusmidler.

De fleste ungdomsuddannelser har det som et overordnet mål, at skolens rusmiddelstrategi skal *fastholde* de unge i uddannelse og skabe betingelser for et fagligt udbytte samt personlig og social udvikling. Rusmiddelpolitikkerne har dermed fokus på de unges generelle sociale trivsel. Dertil har politikkerne et mere kollektivt fokus på skolens festkultur og de sociale rammer.

Gennemgående regler og rammer i rusmiddelpolitikkerne

Eleverne skal være rusmiddelfri i undervisningstiden: Det er ikke tilladt at medbringe eller drikke alkohol i undervisningstiden, at være påvirket af eller besidde euforiserende stoffer. Herudover er det ikke tilladt af være påvirket af tømmermænd i skoletiden.

Der sælges ikke alkohol til unge under 18 år til fester på skolerne.

Alkoholfrie drikke sælges billigere end drikkevarer med alkohol. Der er fokus på at tilbyde **lounge- eller cafeområder**, hvor ikke-berusede elever kan opholde sig.

Der sælges ikke drikkevarer med en alkoholprocent på over 5 %, og der udskænkes ikke alkohol til meget berusede elever.

Skolerne laver forebyggende initiativer i form af dialogbaseret undervisning og oplæg om rusmidler samt præsentation af rusmiddelpolitik til introdage og diskussion af denne med eleverne.

Lærere opkvalificeres til en opsporende indsats: Lærerne forpligter sig på at reagere, hvis de bliver opmærksomme på en elev med ændret adfærd, og der sættes en indsats i gang. Indsatsen varierer mellem kommuner og skoler. Eleven søges fastholdt i uddannelse samtidig med et rådgivnings- eller behandlingsforløb.

Skolerne udvikler en handleplan for håndtering af elever med rusmiddelproblematikker. I nogle rusmiddelpolitikker er en handleplan for lærere og vejledere en del af rusmiddelstrategien. Andre steder er disse udviklet separat fra rusmiddelpolitikken.

Kommunale rådgivere er tilstede på skolerne og tilbyder rådgivningsforløb til elever med et problematisk forbrug af rusmidler**.**

Rusmiddelpolitikkerne opstiller nogle regler og påbud for elevernes brug af rusmidler i undervisnings- og sociale sammenhænge.

Enkelte skoler har formuleret en mere kontrollerende og restriktiv rusmiddelpolitik. Her bliver urinprøver og i nogle tilfælde også 'sniffer-hunde' og gennemtjek af tasker for hash og euforiserende stoffer brugt som en metode til at kontrollere elevernes brug af rusmidler. Sidstnævnte metode er primært anvendt på skoler, der har oplevet salg af hash og stoffer på skolens område. Denne tilgang er dog ikke sket på opfordring af modelprojekterne.

Indførelsen af en rusmiddelpolitik er med til at sætte nogle regler og rammer for elevernes brug af rusmidler. Politikken fortæller, *hvor* skolens grænse for elevernes indtag af rusmidler går, og hvor tolerante skolerne er.

Udfordringen ved en rusmiddelpolitik kan være, at skolerne i nogle tilfælde kommer til at signalere en nul-tolerance overfor elever med rusmiddelproblematikker. For flere skoler gælder, at de stiller det som et krav til elever med rusmiddelproblematikker, at de tager imod et tilbud om rådgivning og/eller behandling, for at de kan forsætte på skolen. Særligt i de individuelle rusmiddelpolitikker er der en tendens til, at ordlyden i politikken er mere skarp.

> *Skolerne vil forsøge at fastholde elever med et problematisk forbrug, hvis dette vurderes som hensigtsmæssigt i forhold til den enkelte elevs situation samt studiemiljøet. Det er dog et krav, at eleven viser motivation for forandring og tager imod den hjælp, der tilbydes.*(Uddrag fra fælleskommunal rusmiddelpolitik)

> *[Skolen] vil som udgangspunkt forsøge at fastholde kursister med et misbrug i uddannelse, med det sigte at kursisterne stopper deres misbrug. Kursister, der har et misbrug, vil blive tilbudt hjælp og råd*

givning til at løse dette. For kursister under 18 år, der har et misbrug, involveres deres forældre og i særlige tilfælde de sociale myndigheder. (Uddrag fra en ungdomsuddannelses egen rusmiddelpolitik)

Overtrædelse af reglerne [på skolen] medfører umiddelbart bortvisning fra undervisningen/skolen. (Uddrag fra en ungdomsuddannelses egen rusmiddelpolitik)

En succes ved projektet er, at skolerne med deres rusmiddelpolitikker ikke bortviser elever som det første, hvis de har et problematisk forbrug af rusmidler, men søger at fastholde dem i uddannelse. Det er dog vigtigt, at skolerne er opmærksomme på, hvordan de håndterer balancegangen mellem at opstille regler og rammer og at yde hjælp til de elever, der har brug for det. I stedet for at rusmiddelpolitikken er styret af påbud, kan det være givtigt at anskue politikken som en måde at yde omsorg over for eleverne.

6.4 Fælleskommunale og individuelle politikker

Det er forskelligt, med hvilken tilgang de seks modelprojekter har udviklet en rusmiddelpolitik:

- Tre projekter har udviklet en fælleskommunal rusmiddelpolitik, som de deltagende skoler har tilsluttet sig. Dog har de fleste skoler foretaget individuelle justeringer og tilpasninger i forhold til skolens behov.

- To modelprojekter har, trods et ønske herom, ikke haft mulighed for at udvikle en fælles rusmiddelpolitik for de deltagende uddannelsesinstitutioner. I stedet har de udviklet individuelle politikker på de enkelte skoler. Det skyldes, at enkelte skoler ellers ikke ville deltage i projektet.

- Et sidste modelprojekt har i udgangspunktet fravalgt at udvikle en fælles politik, da det var ønsket, at skolerne skulle deltage i projektet på egne præmisser og ud fra egne behov.

Styrken ved en fælles rusmiddelpolitik er, at den bidrager til at skabe et *fælles udgangspunkt for kommunens uddannelsesinstitutioner*. For nogle skoler hjælper dette til at *udligne konkurrenceparametre* mellem skolerne om hvilken skole, der fx holder de bedste fester. Herved undgås, at elever fravælger en skole til fordel for en med en mere lempelig rusmiddelpolitik.

En fælles rusmiddelpolitik kan også hjælpe til at *mindske fordomme over for nogle ungdomsuddannelser*. Dette har særligt været en støtte for produktionsskoler og tekniske skoler, som oplever at have et dårligt ry i forhold til rusmiddelproblemer.

Særligt i de kommuner, hvor alle uddannelsesinstitutioner har deltaget, har det været en styrke med en fælles politik. Ved at skolerne indtager en fælles holdning til unges brug af rusmidler, undgår de, at en rusmiddelpolitik signalerer, at netop deres skole har problemer. Sidstnævnte er en frygt, som flere skoler har, og som i nogle tilfælde har afholdt uddannelsesinstitutioner fra at deltage i projektet. I nogle tilfælde har en fælles rusmiddelpolitik også bevirket, at enkelte skoler, på trods af et indledende fravalg af projektet, har ønsket at deltage. Simpelthen fordi, de ikke har ønsket at stå uden for en fælles indsats.

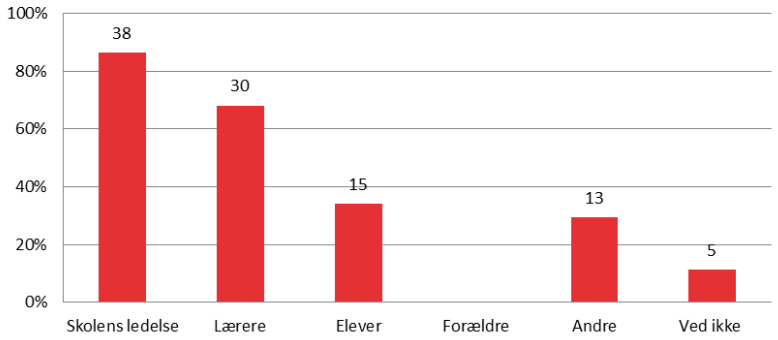
For de modelprojekter, der har udviklet en fælles rusmiddelpolitik, har det været en udfordring at nå til enighed uddannelsesinstitutionerne imellem. Dette har gjort udviklingsprocessen lang og sej, og flere skoler har efterfølgende foretaget justeringer i politikken. Nogle skoler har fx fravalgt at forbyde alkohol på studieture, og i stedet ladet det være op til den enkelte lærer at sætte

grænserne. På trods af det giver skolerne selv udtryk for, at de ser det som en styrke, at have en fælles rusmiddelpolitik som fundament for skolens indsats.

I de modelprojekter, hvor der er arbejdet med lokale rusmiddelpolitikker på uddannelsesinstitutionerne har udviklingsprocessen på skolerne været forskellig. Også her har det krævet tid, bl.a. fordi det har krævet, at projektledelsen har samarbejdet med hver enkelt skole. I disse projekter er der bl.a. arbejdet med at udvikle guides til, hvordan de enkelte skoler kan udvikle en politik.

Styrken ved de lokale rusmiddelpolitikker er, at det i højere grad er lykkedes skolerne at inddrage eleverne i udviklingsprocessen og få dem til at få ejerskab over skolens regler på området.

Hvem på skolen er blevet inddraget i udviklingen af skolens rusmiddelpolitik?

Størstedelen af skolerne (86 %) har inddraget skolens ledelse i udarbejdelse af rusmiddelpolitikken. På 30 skoler (68 %) er skolens lærere ligeledes inddraget. Knap en tredjedel af skolerne (34 %) har inddraget eleverne i processen.

Rusmiddelpolitikken og handleplanen blev udarbejdet i projektgruppen med repræsentanter fra alle ungdomsuddannelser og relevante kommunale afdelinger. Hver sætning og hvert ord er diskuteret på 10 projektgruppemøder over en periode på næsten et år. (Projektleder)

Det, at der er en fælles holdning til de her ting, gør, at der ikke er forskel på, hvor man som ung melder sig ind, for der er den samme politik. (Leder, 10. Klassecenter)

Det [at der er udarbejdet en fælles rusmiddelpolitik], tror jeg, er rigtig godt, for vi har mange unge, som er meget rodløse og som pendler mellem mange institutioner. Så der er det godt, at de ved, reglerne gælder over hele linjen. (Socialrådgiver og projektgruppemedlem)

Men produktionsskolen har jo et dårligt ry: "De ryger hash alle sammen". Så det er jo godt for os at være med i sådan et projekt. (…) Fordelen her i byen er, at alle uddannelserne er med i det, så man har fundet ud af, at unge på ALLE uddannelserne ryger hash. (Forstander, Produktionsskole)

6.5 Fra personlige til professionelle holdninger

Uanset om der udvikles fælles eller individuelle rusmiddelpolitikker og handleplaner, har det været nødvendigt for modelprojekterne at skabe en fælles holdning i skolernes tilgang til rusmiddelproblematikker – både skolerne imellem og internt på skolerne – inden udviklingen af en egentlig politik kan påbegyndes.

En stor del af udviklingsarbejdet har bestået i opkvalificere lærere og vejledere til en professionel tilgang til unge og rusmidler og har haft fokus på at få dem til at tilsidesætte personlige og private holdninger og forståelser.

Skolernes rusmiddelindsats er afhængig af, at lærere og vejledere tager skolens rusmiddelpolitik til sig og *efterlever* de opstillede regler. Et centralt led – og en barriere – i udviklingen af en rusmiddelpolitik har været, at projektledelsen og uddannelsesinstitutionerne har skulle finde et fælles sprog og en fælles tilgang til at adressere de unge. Dette kommer til udtryk ved, at nogle projekter oplever, at der inden for samme skole findes forskellige holdninger til rusmiddelproblematikker blandt ledelse, vejledere og undervisere. På nogle skoler har der eksempelvis været modvilje fra lærerne mod at indføre regler for alkohol, da lærerne selv har haft et ønske om at drikke et glas vin på eksempelvis studieture. Projektet har derved også udfordret lærernes alkoholkultur, og det har gjort, at udviklingsprocessen har taget tid.

Særligt reglerne om ikke at skænke alkohol til unge under 18 år og alkoholfri studieture har været svære at implementere. Disse to regler kan ses som del af den holdnings- og kulturændrende del af rusmiddelpolitikken.

Det kan være en udfordring, at nogle skoler har meget forskellig holdning og tilgang til rusmidler, alt afhængig af hvem man taler med. Ledelse, mellemledelse, vejledere og undervisere. Ofte er disse "styret" af private holdninger og måske erfaringer. En erfaring er derfor, at der hvor det kan lade sig gøre, kan det være godt at lade indgå som en del af kompetenceudviklingen. (Projektleder)

Opbakning er en forudsætning. På nogle uddannelsesinstitutioner har man en anden holdning, fx til alkohol på studieture, hvis det falder fra nogen steder, så kan vi ikke opretholde det her hos os. (Lærer og nøgleperson, Handelsskole)

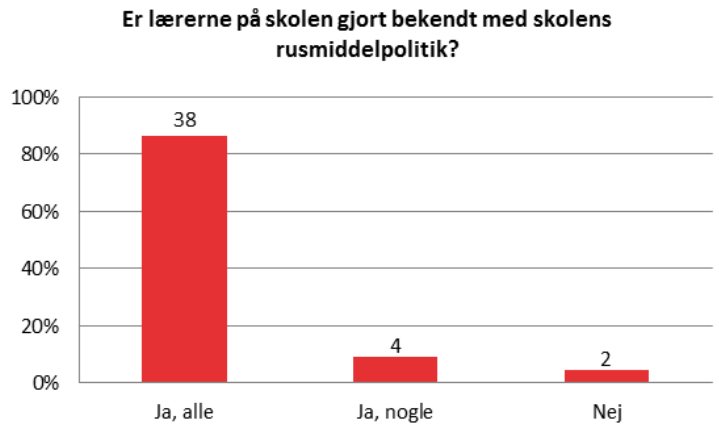
Det har været rigtigt interessant for os, vi har fulgt meget med i, hvilke resultater, som kom ud af den, for den viste, at problemerne ikke bare er her hos os, sådan som mange har haft fordomme om. Og derfor mener vi, at der godt kunne blive udarbejdet en rusmiddelpolitik med spilleregler, som er fælles for alle. (Forstander, Produktionsskole)

6.6 Et brud med fordomme

Flere af modelprojekterne har haft svært ved at engagere de gymnasiale uddannelser. Det skyldes, at de flere steder mener, at deres elever ikke har haft udfordringer med rusmidler. Opfattelsen har i stedet været, at udfordringer med rusmidler hører til på særligt produktionsskolerne og de tekniske uddannelser.

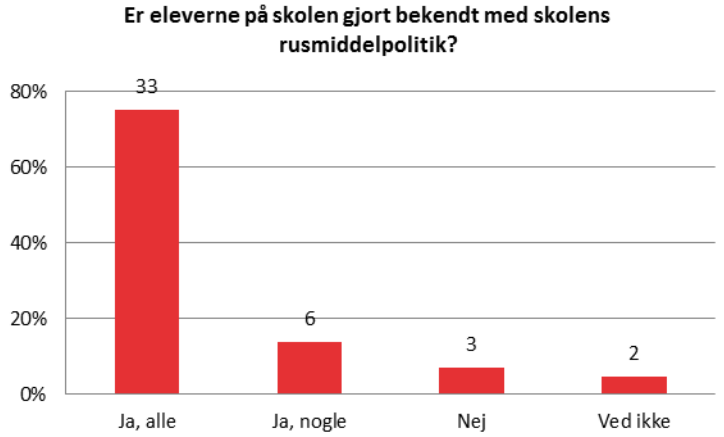
Det har her vist sig særligt givtigt på alle de involverede skoler at gennemføre en indledende ungeprofilundersøgelse af elevernes forhold til rusmidler. Undersøgelsen har i flere tilfælde været en øjenåbner for skolerne, som har måtte erfare, at også deres elever har et højt forbrug af særligt hash.

Undersøgelsen har fungeret som et faktuelt grundlag og som et argument for at starte et samarbejde med skolerne, ligesom den har været et godt redskab til at starte en dialog med skolerne.

6.7 At skabe handling

Størstedelen af de deltagende uddannelsesinstitutioner angiver, at de har implementeret rusmiddelpolitikken forstået på den måde, at elever og lærere er gjort bekendt med politikken.
Rusmiddelpolitikken er for det meste præsenteret for lærerne til lærermøder og for eleverne til introdage og morgensamlinger.

Det er en erfaring fra projektledelsens side, at det er vigtigt løbende at støtte skolerne i deres implementering af rusmiddelpolitikken og være bevidst om den enkelte skoles behov. Nogle skoler har brug for temadage for lærergruppen for at snakke politikken igennem, mens andre skoler har behov for dialog på ledelsesniveau eller undervisning for eleverne.

Det er vigtigt, at rusmiddelpolitikken holdes i live ved, at den kontinuerligt diskuteres med elever og lærere. Det skaber ejerskab på skolen, og politikken bliver levendegjort ved, at elever såvel som lærere tvinges til at forholde sig til den. I praktiseringen af rusmiddelpolitikken er det særligt vigtigt hele tiden at tage fat i både nye elever og lærere på ungdomsuddannelserne. En kulturændring kan nemlig være svær at sætte i gang blandt lærere og elever, der er vandt til en bestemt "festkultur" på ungdomsuddannelserne.

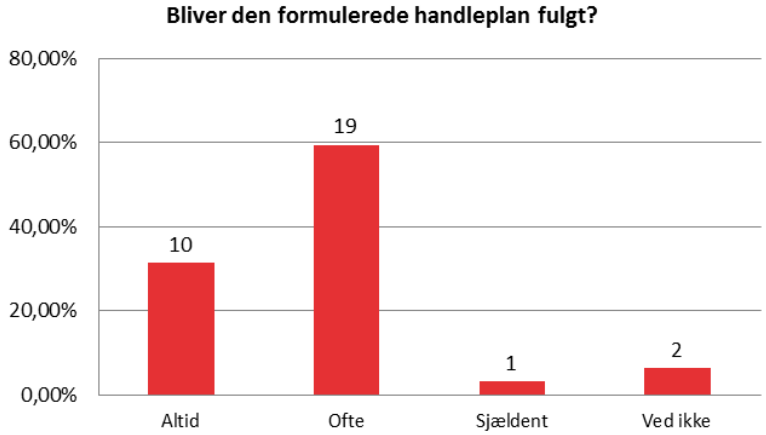
Det er vigtigt *ikke* at tænke rusmiddelpolitikken som et færdigt produkt, men i løbende udarbejdelse. Det er vigtigt at dette skrives direkte ind i rusmiddelpolitikken, så det bliver noget skolerne forpligter sig på, fx at den tages op til revision hvert andet år.

De projekter, der har udviklet rusmiddelpolitikkerne samtidig med opkvalificeringen af lærere og vejledere, oplever, at det har gavnet implementeringen af politikker og handleplaner, fordi lærerne har fået arbejdet med egne holdninger.

Det er svært at ændre på kulturen ude på skolerne, det tager tid, så selvom vi er kommet langt, så er der stadig lang vej endnu til den ideelle verden. (…) Skolelederne er bekymrede for, hvordan deres skole opfattes udefra og ser det som et konkurrenceparameter i forhold til festerne og studieture, derfor er de fleste tilbageholdende med at implementere regler på området. Ligeledes opfatter vi også, at de er bekymrede for, om medarbejderne på skolerne vil modarbejde tiltagene. (Projektleder)

Vi har lagt vægt på, at rusmiddelpolitikker og handleplaner skal være levende og løbende formidles, drøftes og redigeres. Status er, at politikker og handleplaner bliver formidlet og drøftet i forbindelse med f.eks. stormøder, klassedialog og introforløb for nye elever. Alle fire uddannelsesinstitutioner inddrager således politikker og handleplaner i hverdagen og sikrer, at der sker forankring i organisationen. (Projektleder)

I aktiveringen af rusmiddelpolitikkerne spiller handleplanen en vigtig rolle, fordi den levendegør rusmiddelpolitikken. Handleplanen sikrer, at rusmiddelpolitikken ikke bliver et passivt dokument fordi den angiver, hvordan lærere og vejledere skal handle i tilfælde af, at de har en elev med rusmiddelproblemer.

Af de skoler, der har udviklet en handleplan, angiver størstedelen, at deres handleplan altid eller ofte bliver fulgt. Når det er sagt, beskrives det forsat som en udfordring for implementeringen af handleplanen, at nogle lærere ikke betragter det som deres rolle at opspore elever med et problemetisk rusmiddelforbrug. Lærernes hovedfunktion er at undervise. Rollen som underviser kan være en barriere for at snakke med en elev om rusmiddelproblemer, der har mere privat karakter.

07 KOMPETENCEUDVIK-LING

Succeskriterium
Nøglepersoner på skolerne skal kompetenceudvikles, så de bliver bedre til at tage kontakt til unge med problematisk forbrug af rusmidler og indgå i en dialog med unge om rusmidler og rusmiddelkultur.

Det er væsentligt for en god rusmiddelindsats på skolerne, at lærere og vejledere er opmærksomme på de unges brug af rusmidler og tør stille spørgsmålstegn ved det.

7.1 Et løft af kompetencer

Alle projekter har afholdt opkvalificerende kurser i håndtering af rusmiddelproblematikker for ungdomsuddannelsernes personale i form af lærere, vejledere, kontaktlærere, mentorer etc.

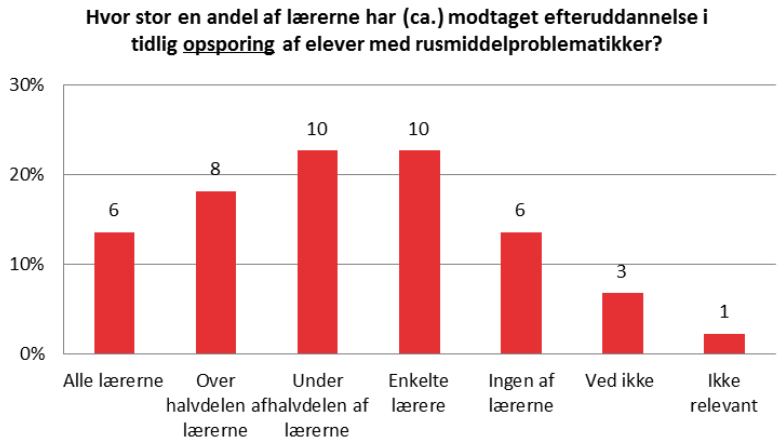
Kurserne har primært haft fokus på at kvalificere medarbejderne til tidligt at opspore og tage kontakt til unge med et problematisk forbrug af rusmidler samt til at tage den "svære samtale" med eleverne.

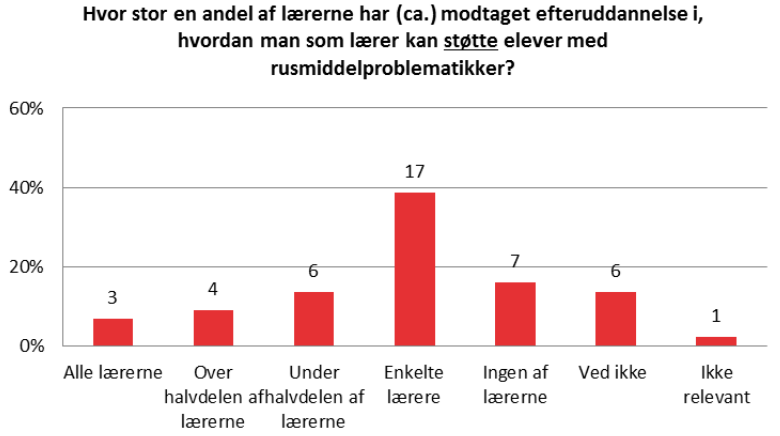
Det er forskelligt, om det er projektlederen selv, rusmiddelkonsulenter, psykologordninger eller SSP+-konsulenter, der har afholdt kurserne.

Kurserne har inkluderet materialer, som lærere og vejledere kan tage udgangspunkt i, i snakken med den unge. Nogle af projekterne har arbejdet med trivselsbarometre, som kan hjælpe lærere med at spotte tegn på mistrivsel. Andre har arbejdet med hæfter med råd og vejledning til dialog.

De forskellige tiltag for at opkvalificere skolepersonalet er kurser i:

- Kurser i tidlig opsporing af unge med rusmiddelproblematikker, herunder tegn på problematisk forbrug. (Opmærksomhedsguide)
- Kurser i den svære samtale
- Samtaleteknikken "Den motiverende samtale"
- Kurser i at afholde dialogmøder mellem medarbejdere og elever
- Kurser i klassedialog (med udgangspunkt i fx film, historier, dialogkort)
- Kurser i familie- og forældreinddragelse

Størst er andelen af medarbejdere, der har modtaget efteruddannelse i at *opspore* elever med rusmiddelproblematikker. 14 ud af 44 uddannelsesinstitutioner angiver, at 'over halvdelen' eller 'alle' lærere har modtaget efteruddannelse i dette. Seks skoler har ikke modtaget efteruddannelse på området.

En lidt mindre andel af skolernes medarbejdere har modtaget efteruddannelse i at yde *støtte* til elever med rusmiddelproblematikker. Dette kvalificeringsområde har ofte været forbeholdt enkelte nøglemedarbejdere, som er blevet udpeget til at spille en særlig rolle i skolens rusmiddelindsats.

Syv skoler angiver, at "over halvdelen" eller "alle" lærere har modtaget efteruddannelse i dette. Ligeledes angiver syv skoler, at de ikke har modtaget efteruddannelse på området.

I begge tilfælde har de fleste skoler koncentreret sig om at efteruddanne et udvalgt antal medarbejdere.

I tre modelprojekter er der afholdt opkvalificerende kurser i tidlig opsporing for nøglepersoner på *alle* projektets deltagende uddannelsesinstitutioner. Herunder har ét modelprojekt opkvalificeret *alle* undervisere på de deltagende uddannelsesinstitutioner i tidlig opsporing og den svære samtale. Det er sket på lærermøder, hvor hele lærerstaben har været repræsenteret.

Det er en gennemgående læring, at de tilbudte efteruddannelsesforløb og kurser skal tilpasses de enkelte uddannelsesinstitutioner og målgruppen af lærere og vejledere. Særligt er det en erfaring, at ungdomsuddannelsernes undervisere har forskellige behov til opkvalificeringen. Fx er undervisere på de gymnasiale uddannelser i mindre grad er vandt til at indgå i en dialog med eleverne om social (mis)trivsel og rusmiddelforbrug, da der simpelthen ikke er tradition for dette. På nogle tekniske skoler (VUC og produktionsskoler) har de større erfaring med socialt udsatte elevgrupper, hvorfor de også er bedre til at gå snakke med eleverne om deres problemer. Det hænger desuden sammen med, at nogle af disse ungdomsuddannelser i højere grad opfatter en social indsats som en del af lærerhvervet.

To modelprojekter fortsætter med at opkvalificere personale på ungdomsuddannelserne efter satspuljens udløb. Heraf udbyder det ene af disse projekter også rådgivning til skolepersonale fra ungdomsuddannelser, der *ikke* deltager i projektet. Disse tiltag er med til at sikre en forankring af projektet, der rækker ud over de oprindeligt deltagende uddannelsesinstitutioner.

Ved projektets afslutning eksisterer der på nogle skoler endnu en berøringsangst for at snakke om rusmidler. Flere projektledere anbefaler derfor, at arbejdet med holdningsbearbejdelser gøres til en fast del af vejlederes og underviseres opkvalificering.

7.2 En ny rolle – behov for opkvalificering

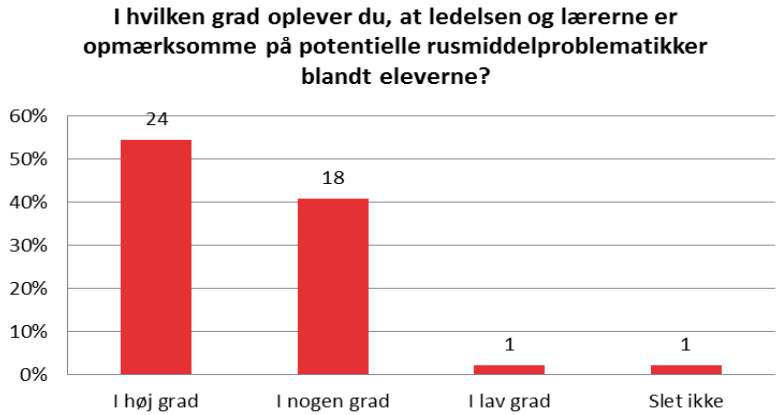
Opkvalificeringen af skolernes medarbejdere er en grundsten i at styrke den rusmiddelforebyggende indsats. På tværs af de forskellige typer uddannelsesinstitutioner giver lærere og vejledere udtryk for, at de har haft et behov for at blive trænede i at håndtere rusmiddelproblematikker blandt eleverne.

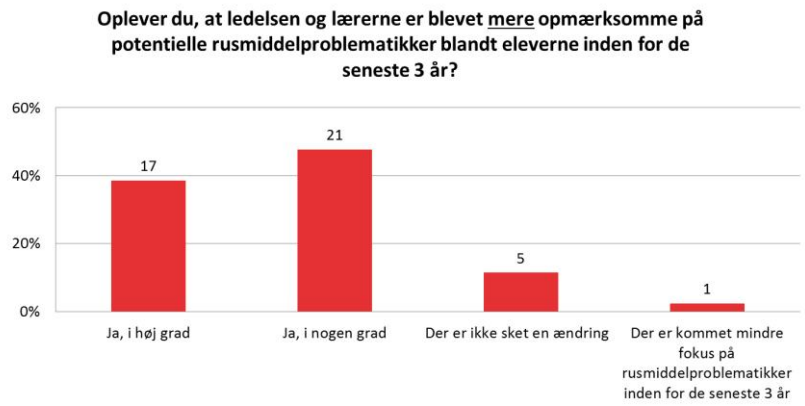
Ungdomsskolernes medarbejdere har særligt efterspurgt konkrete metoder og tilgange til at snakke med eleverne og spørge ind til eventuelle problemer. Nogle lærere fortæller, at de tidligere havde berøringsangst ift. området og ikke vidste, hvordan de skulle håndtere en elev, hvis denne havde problemer. Dette har projektet og opkvalificeringen afhjulpet.

For enkelte lærere har det været en udfordring at indfinde sig i en ny rolle i forhold til eleverne. De fleste lærere har et professionelt forhold til de unge, og de har derfor følt, at de indtrådte i en modstridende dobbeltrolle som både evaluatorer/bedømmere af elevernes faglige præstation og som socialpædagoger. Frygten var at en "dobbeltrolle" kunne få indvirkning på deres faglig bedømmelse af en elev, samt at eleverne selv kunne blive nervøse for, at et kendskab til personlige problemstillinger kunne få indflydelse på deres karakterer. Kompetenceudviklingen har hjulpet lærerne i forhold til at påtage en mere omsorgsfuld rolle overfor eleverne.

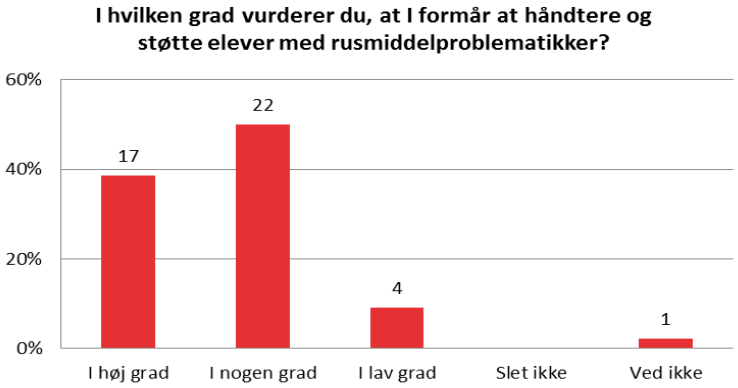
7.3 En styrket indsats

Efter opkvalificeringen oplever skolens medarbejdere, at de har fået nemmere ved at gå til elever, hvis de oplever et problem. Derudover har det styrkede kendskab til og samarbejde med kommunens rådgivnings- og behandlingstilbud gjort det nemmere for dem at handle.

24 uddannelsesinstitutioner (55 %) oplever, at de i høj grad er opmærksomme på potentielle rusmiddelproblematikker blandt eleverne, og 17 skoler (39 %) angiver, at de oplever, at ledelsen og lærerne i høj grad er blevet mere opmærksomme på samme i løbet af projektperioden.

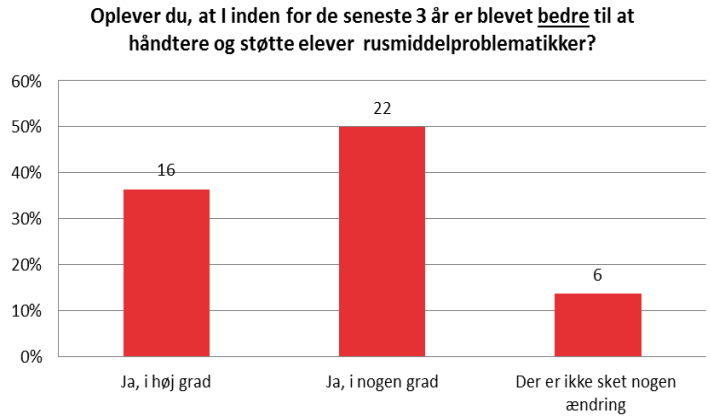

De turde ikke stikke fingeren ned i denne her hvepserede. De var bange for, at de ikke havde kompetencerne. Jeg tror, de havde sådan en opfattelse af, "nu skal vi snakke med de unge om rusmidler, nu skal vi være socialarbejdere". Der var det rigtig vigtigt at få en rolleafklaring. Du skal ikke være socialarbejder, men du skal turde spørge ind: "Hey, du ser da ked ud af det i dag." (Projektmedarbejder)

Lærerne følte sig jo afmægtige, de vidste simpelthen ikke, hvad de skulle gøre. Så derfor lukkede mange øjnene for det, men nu ved de, hvor de kan gå hen. Tit og ofte er det jo bare en oplysning til mig eller en vejleder, og så sender vi det videre til [kommunens konsulenter]. (Leder, 10. Klassecenter)

Det jeg har manglet, det er den personlige kontakt. Den har jeg higet efter og manglet. Altså hvor man kan sidde og snakke," hvordan gør vi her? Hvordan visiterer jeg nogle ned til jer?" Jeg sidder og har min gode dybe mentorsnak, men jeg er ikke uddannet i det, så jeg vil gerne have et link til, hvordan kommer mine oplevelser og bliver linket ned til misbrugsrådgivningen. (Lærer og vejleder, Voksenuddannelse)

Samarbejdsaftaler mellem behandlingscenter og de enkelte uddannelser har betydet, at begge parter kan holde et skærpet fokus på kerneopgaver. (Projektmedlem)

I forhold til at håndtere og støtte elever med rusmiddelproblematikker vurderer et lidt lavere antal uddannelsesinstitutioner på 17 (39 %), at de i høj grad formår dette. 16 uddannelsesinstitutioner oplever, at de er blevet bedre til at håndtere og støtte elever inden for de seneste tre år.

Til trods for et styrket fokus på rusmiddelproblematikker blandt skolens medarbejdere, er det nødvendigt, at der fortsat gøres en indsats for at styrke personalets fokus på problemstillingen. På flere skoler er det først i slutningen af projektperioden, at rusmidler er blevet et fast fokus, ligesom flere skoler beretter, at det først er nu, at de skal til at implementere de nye tiltag. Hertil kommer, at skolens medarbejdere løbende skiftes ud, og nye generationer af lærere kommer til. Det medfører et kontinuerligt behov for opkvalificering såvel som holdningsbearbejdelse af lærerne.

Overordnet har kompetenceudvikling af medarbejderne betydet, at:

- De ansatte er blevet opmærksomme på og har fået nemmere ved at registrere, hvis en elev mistrives eller har problemer med rusmidler.
- De ansatte har fået nemmere ved at tage kontakt til de unge og tale med dem om rusmidler og eventuelle problemer.
- De ansatte har fået kendskab til kommunens støttetilbud på området, og ved hvor – og ofte hvem – de skal henvende sig til, hvis en elev har problemer.
- Der er skabt en større åbenhed omkring rusmidler lærere og elever imellem.

Tidligere har vi måske lidt lukket øjnene, fordi det er en stor ting at tage op med en ung. (…) Men jeg oplever også, at det er blevet mere acceptabelt, at nogle lærere siger, 'jeg er egentlig bekymret for dig, nu går jeg over og siger det til [skolens netværksperson], er det ok med dig? Der er blevet mere åbenhed omkring det. (Lærer og netværksperson, Handelsskole)

Det vigtigste har været netværksdannelsen; at få kontakt til forskellige mennesker, der også sidder og arbejder med unge, få skabt et netværk omkring det. Tingene bliver nemmere. Når du sidder med en ung med problemer, kan du lettere kontakte sagsbehandlere og ungerådgivere i kommunen. (Fastholdelseskoordinator, Voksenuddannelse)

Kompetenceudvikling skal tilpasses den enkelte skole, og hvis de kun har lidt tid, så grib den. De får helt sikkert lyst til mere. (Projektleder)

08 TIDLIG OPSPORING OG RÅDGIVNING

Succeskriterium
Alle projekter skal afprøve og implementere kendte metoder til en tidlig indsats gennem rådgivningsforløb

De opsporende og rådgivende tiltag er rettet mod at nå de unge, som har et problematisk forbrug af rusmidler, og tage livtag med deres problemer. Denne gruppe af unge er i særlig risiko for falde ud af uddannelsessystemet, og det er derfor vigtigt med tiltag rettet mod dem.

8.1 Vidensformidling og holdningsændrende tiltag

Modelprojekterne har på forskellig vis arbejdet med vidensformidling og holdningsændrende tiltag rettet mod unge medarbejdere på ungdomsuddannelserne. Dette med henblik på at skabe større viden om rusmidlers konsekvenser, herunder hvordan hash, alkohol og andre euforiserende stoffer påvirker de unge socialt, fysisk og psykisk.

Modelprojekterne har afprøvet og/eller er ved projektets afslutning i gang med at udvikle en række forskellige tiltag på ung domsuddannelserne med henblik på at engagere lærere og elever i en rusmiddelforebyggende indsats. Tiltagene dækker:

- Dialog-/ temamøder for medarbejdere og elever
- Dialogbaserede oplæg for hele årgange på ungdomsuddannelserne
- Teater og skuespil om dilemmaer ift. rusmidler
- Udvikling af kortfilm om rusmiddelproblematikker som udgangspunkt for klassedialog
- Vidensportaler/hjemmesider om rusmidler henvendt til forskellige målgrupper: unge, forældre og fagfolk
- Pixibog for forældre med fokus på, hvordan de unge gerne vil være i dialog om rusmidler
- Materialekasse og inspirationskatalog (med baggrundsmateriale og konkrete undervisningsforløb)

Det er en gennemgående erfaring, at vidensformidlende og holdningsændrende initiativer rettet mod de unge, virker godt, når de er *dialogbaserede:* De unge vil gerne inddrages i diskussioner om rusmidler, hvor også de kan være ”eksperter”. Vidensformidling om rusmidler skal gå begge veje. De unge skal mødes i øjenhøjde, og dialogen skal tage udgangspunkt i, *hvor de unge er* og i *deres forståelser* af rusmidler, frem for at møde dem med løftede pegefingre.

Et eksempel på dette er et modelprojekt, som tidligt erkendte at det måtte ændre navn fra *”Unge uden rus”* til *”Unge og rus”* for at imødekomme de unges forhold til rusmidler. Andre modelprojekter er gået væk fra at bruge et ord som ’misbrug’ og i stedet snakke om ’et problematisk eller stort forbrug af rusmidler’, da de unges sjældent ser sig selv som misbrugere. Ved at tale de unges sprog bliver det nemmere at nå ind til de unge og få dem til at forholde sig til egne rusmiddelvaner.

En velfungerende metode til at sætte rusmidler på dagsordenen på skolerne, har været at formidle viden om rusmidler til de unge og arbejde med flertalsmisforståelser, fx gennem oplæg med rusmiddelkonsulenter. De unge har ofte forkerte og misvisende forestillinger om, hvad der kendetegner et normalt forbrug af rusmidler, herunder hvor mange af deres klassekammerater der fx ryger hash, og hvor mange genstande deres venner almindeligvis drikker på en aften m.v. En faktabaseret viden er et vigtigt afsæt for senere at afholde en dialogbaseret undervisning på klasseniveau: De unge har fået en viden om rusmidler, på baggrund af hvilken de kan deltage i diskussioner om sunde rusmiddelvaner, og om hvordan man passer på sig selv og sine klassekammerater.

Tre modelprojekter har udviklet kortfilm om rusmiddelproblematikker som udgangspunkt for at skabe en klassedialog mellem lærere og elever. Filmene er først færdigudviklet i slutningen af projektet og er derfor ikke endeligt afprøvet. Et modelprojekt har gode erfaringer med at bede de unge selv om at finde på dilemmaer omkring rusmidler som udgangspunkt for et skuespil. Denne opvisning er blevet efterfulgt af en diskussion med publikum i form af skolens øvrige elever.

En uddannelsesinstitution i et modelprojekt har gennem projektet udviklet en pixibog. I bogen fortæller unge henvendt til deres forældre, hvordan de gerne vil hjælpes og være i dialog omkring rusmidler. Bogen var først et internt redskab på skolen, men er siden blevet uddelt til andre uddannelser og kommunale enheder.

Et modelprojekt har udviklet en materialekasse og et inspirationskatalog. Inspirationskataloget indeholder links til konkrete undervisningsforløb, samt baggrundsmateriale som forskellige artikler om rusmidler.Målet er at give lærerene nogle redskaber til at ind

Den der konstante dialog og undersøgende tilgang til, hvad der giver mening for dem [eleverne]. Hvilken betydning har hash fx i de unges liv. Jeg stiller mig til rådighed og bliver skudt på. (Projektleder)

Det er også en vigtig erfaring, at historiefortælling gennem film; en ung, der deltager "live" eller en historie om en ung fortalt af en vejleder - er en virkningsfuld metode til elevdialog. Eleverne vil gerne drøfte emnet og bliver hurtigt engageret under klassedialogen. (Projektleder)

Vi er lige gået i luften med en hjemmeside til de unge (…) I sidste uge blev der optaget yderligere 3 videoer; Introduktion, eksempel på samtale med ung, model om forbrug – misbrug. Vi er i gang med at producere materiale om udarbejdelse af rusmiddelpolitikker. (Projektleder)

Vi bruger ikke ordet misbrug, hverken om alkohol eller hash. Det er et voldsomt forbrug, men de unge ser jo ikke sig selv i nærheden af et misbrug(…) (Leder, Misbrugscenter)

Godt med debat om hvornår man skal tage stilling, og hvad man skal gøre som klassekammerater. Der er nogle, der mener, at man skal reagere med det samme og ikke give sin kammerater en chance, og andre mener, at de skal have tid til at komme tilbage. Jeg synes, vi fik diskuteret de her ting på en god måde, så må det være op til en selv, hvordan man skal handle. (Elev, Gymnasium)

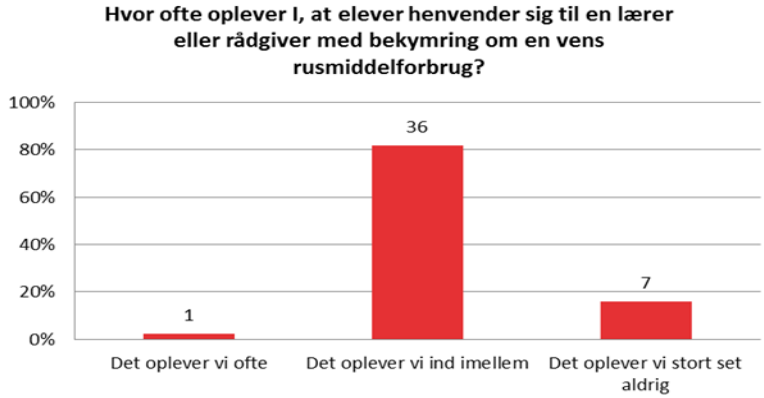
drage rusmiddelproblematikker i undervisningen. Materialekassen og inspirationskataloget er udsendt til alle kommunens skoler, og uddannelsesinstitutionerne har fået tilbud om at blive opkvalificeret i materialet. Projektgruppen deler gerne materialet med kommuner, der ønsker at inddrage rusmidler i undervisningsforløb.

De forskellige dialogbaserede indsatser har søgt at gøre eleverne bevidste om rusmidlers forskellige konsekvenser for hverdagsliv og trivsel. Samtidig er det ønsket, at indsatserne fungerer forebyggende ved at gøre elever opmærksomme på eget forbrug og gøre dem i stand til at lægge mærke til, hvis deres venner har et problematisk rusmiddelforbrug.

8.2 Hvor langt er skolerne nået?

Det er endnu for tidligt at spore en effekt og virkning af de iværksatte metoder og redskaber. For mange skoler gælder, at de først mod projektets afslutning og efter mange diskussioner i projektgrupper og internt på skolerne er ved at være klar til at implementere indsatserne i skolernes faste årshjul.

36 uddannelsesinstitutioner angiver, at de ind i mellem oplever, at elever henvender sig til skolen med en bekymring om en vens forbrug af rusmidler. Kun en enkelt skole angiver, at de ofte oplever dette. Det indikerer, at det er en kulturændrende proces, der tager tid, og som der fortsat skal arbejdes med.

8.3 En målrettet indsats

Alle modelprojekterne har arbejdet med tidlig opsporing og rådgivning af unge med et problematisk forbrug af rusmidler.

I fire ud af seks projekter bliver den opsporende rolle primært varetaget af lærere og vejledere på uddannelserne. I to modelprojekter har kommunens misbrugs- og ungerådgivere (SSP+-konsulenter, socialrådgiver og gadeplansarbejdere) også en opsporende rolle. De kommer ud på skolerne og er til stede ved fester og fredagsbarer, hvor de snakker med de unge og får indblik i eventuelle problemer. To gadeplansmedarbejdere fortæller eksempelvis, hvordan en "løs snak" med en gruppe piger på en produktionsskole gjorde, at de blev opmærksomme på, at en af pigerne havde problemer med rusmidler.

Styrken ved de kommunalt opsporende konsulenter er, at de alene har fokus på de unge.

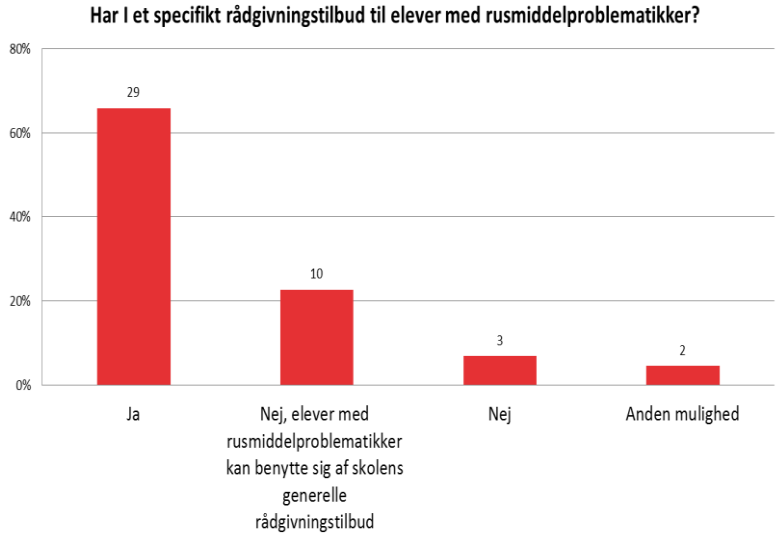
Modelprojekterne har udviklet konkrete redskaber, som skal hjælpe lærerne i opsporingen af unge med rusmiddelproblematikker. Disse tæller *trivsels-* og *bekymringsbarometre* samt *opmærksomhedsguides* med fokus på mistrivsel: Her kan lærerne ud fra tegn og signaler fra eleven kan placere denne på en skala og vurdere, om vedkommende har behov for hjælp.

Redskaberne har været en stor hjælp for lærere og vejledere som konkrete pejlemærker i opsporingen af unge med rusmiddelproblematikker.

Flere projekter arbejder med at gøre forældre opmærksomme på, at det er vigtigt, at de at taler med deres børn om rusmidler. I et modelprojekt har de afholdt en række aftenmøder for forældre, hvor viden om rusmidler formidles såvel som råd og vejledning til, hvordan man som forældre tackler rusmiddelproblematikker hos sit barn.

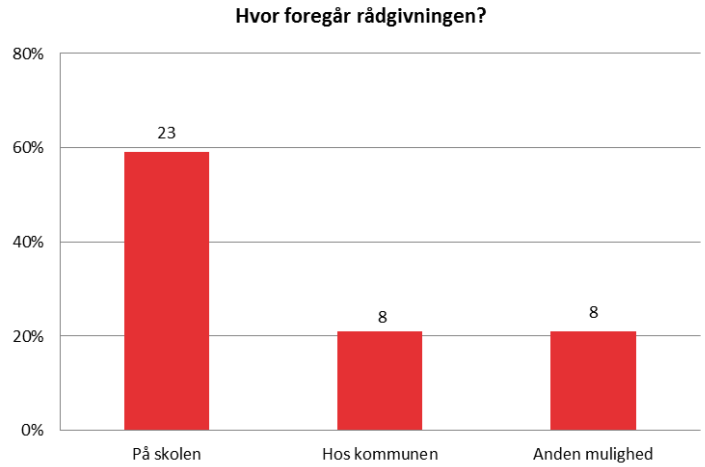
8.4 Rådgivningstiltag og -forløb

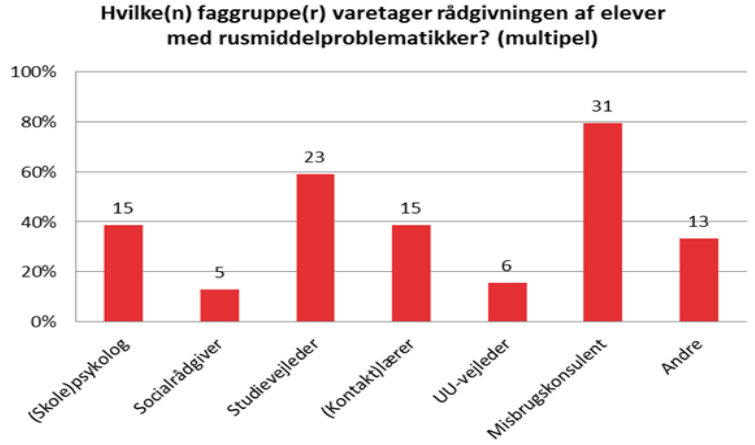
Alle modelprojekterne har udviklet nye rådgivningsforløb på skolerne, eller styrket skolernes kendskab til eksisterende kommunale tilbud.

29 uddannelsesinstitutionerne (66 %) angiver, at de tilbyder et specifikt rådgivningstilbud til elever med rusmiddelproblematikker. 10 skoler har inkorporeret rådgivningstilbuddet i skolens generelle rådgivningstilbud, fx som del af studievejledningen.

Af de skoler, som tilbyder et rådgivningsforløb, foregår størstedelen af rådgivningen lokalt på skolerne (59 %), mens en mindre andel (21 %) angiver, at rådgivningen foregår hos kommunen. Kategorien 'anden mulighed' angiver de tilfælde, hvor rådgivning både foregår på skolen eller hos kommunen, alt efter elevens ønske.

8.5 Rådgivningens udformning og forløb

Rusmiddelrådgivningen foretages overvejende af misbrugskonsulenter og af studievejledere, men også kontaktlærere og skolepsykologer anvendes nogle steder[5].

Der er stor forskel på, hvordan rådgivningen er udformet på skolerne. Nogle rådgivere har faste træffetider et par gange om ugen, andre kommer på skolen i de situationer, hvor en elev har en rusmiddelproblematik. I et projekt, der ikke tilbyder rusmiddelrådgivning på skolen, har samarbejdet med kommunen medført, at skolen kan kontakte misbrugscenteret, hvis de har en elev med rusmiddelproblemer. Herefter kommer misbrugsrådgiveren ud på skolen.

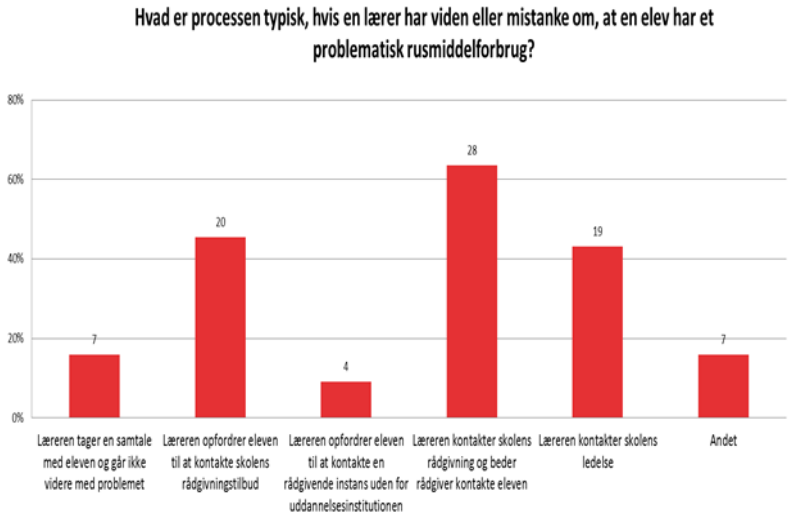
I et modelprojekt arbejder de på at udvikle og etablere åbne rådgivningsgrupper for unge med et særligt fokus på hash.

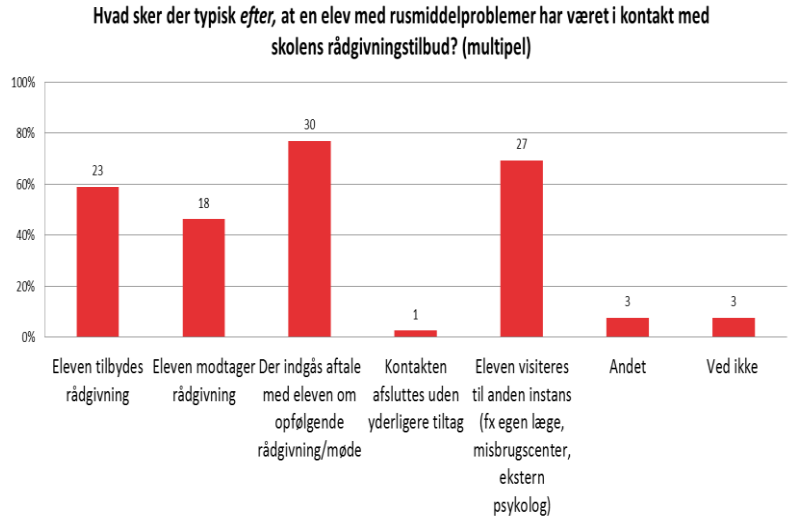
Skolernes handleplan anviser lærerne i, hvordan, hvordan de skal agere, efter de har konfronteret en elev med en rusmiddelproblematik.

[5] Kategorien 'andre' dækker primært over elevcoaches og mentorer på skolerne.

Første trin i handleplanen er typisk, at, skal kontakte skolens nøgleperson/rådgiver på området (ofte en vejleder eller mentor). Nøglepersonen og læreren sparrer dernæst om, hvem der skal tage den første formelle samtale med eleven, og vurderer, hvilken rådgivningsinstans, der vil være den rette at henvise eleven til. På dette trin i processen angiver nogle handleplaner, at skolens ledelse og øvrige lærerteam ligeledes inddrages.

28 uddannelsesinstitutioner angiver, at læreren kontakter skolens rådgivning og beder denne tage kontakt til eleven. I flere tilfælde sker det også, at læreren opfordrer eleven selv til at kontakte skolens rådgivningstilbud.

Det er forskelligt, hvor godt rustede ungdomsuddannelserne er til at foretage rådgivning af eleverne. Dette påvirker, hvor hurtigt skolens personale kontakter en kommunal rådgiver.

I tilfælde af, at lærer og rådgiver vurderer, at eleven har brug for professionel rådgivning og/eller behandling, er næste trin, at de kontakter den kommunale rådgivningsenhed, som skolen samarbejder med. Der indgås herefter aftale med den unge om et rådgivnings- eller behandlingsforløb. Er eleven under 18 år, inddrages forældrene. Er eleven over 18 år, skal han/hun give samtykke til at inddrage forældrene.

Ungdomsuddannelserne angiver, at både misbrugskonsulenter, studievejledere, skolepsykologer og UU-vejledere mm. varetager rådgivning af elever. Det indikerer, at skolerne fra gang til gang foretager en vurdering af den unges problem.

8.6 Synlige og tilgængelige rådgivningstilbud *på* skolerne

Det har været positivt for brobygningen mellem kommuner og uddannelsesinstitutioner, at kommunale rusmiddelbehandlere i flere projekter kommer ude på skolerne. Det, at behandlerne er til stede på skolerne har haft stor betydning for, at få elever med rusmiddelproblematikker i rådgivning. Elever med rusmiddelproblemer beskrives af en projektleder som nogle, der ofte gennem længere tid har været inde og ude af forskellige ungdomsuddannelser uden at færdiggøre en uddannelse. Disse unge er kendetegnet ved, at de på den ene side mener, de har styr på deres rusmiddelforbrug, og på den anden side erkender, at de har brug for hjælp. I sådanne situationer er der langt til en kommunes misbrugscenter. Det er derfor vigtigt, at de første samtaler med en rådgiver og/ eller behandler foretages på skolerne.

Det har været en udfordring for modelprojekterne, at mange skoler har haft en berøringsangst i forhold til at beskæftige sig med rusmidler. Flere skoler har været modvillige mod at tilbyde rusmiddelrådgivningen *på skolen*, grundet en frygt for at signalere, at skolen har problemer med rusmidler. I et modelprojekt er det af denne grund ikke lykkedes at etablere rådgivningsforløb på nogle af de deltagende skoler. De fleste uddannelsesinstitutioner har dog indvilget i at etablere rusmiddelrådgivning lokalt på skolen.

Flere kommunale rådgivere samt skolernes nøglepersoner på området, er i løbet af projektet blevet kendt af eleverne – ofte ved fornavn. Dette har gjort det nemmere for begge parter at henvende sig til hinanden og indgå i en dialog om elevens forhold til rusmidler.

Skolerne er optagede af ikke at signalere, at der er problemer med rusmidler på lige netop deres skole. Det er en barriere i forhold til at få etableret åbne rådgivningstilbud på de enkelte ungdomsuddannelser. I det seneste år har der i flere tilfælde været succes med at lægge en første samtale på skolen, hvor det er trivsel, der er fokus på. (Projektleder)

Det med at du kan møde en behandler her på skolen, det er vigtigt. Det er nemt og hurtigt, frem for at man skal ned i noget ukendt, ned på sygehuset. (Rektor, Voksenuddannelse)

Vi havde da et tilfælde her i løbet af året, hvor en lærer kommer op og siger, at han havde på fornemmelsen, at han havde fire elever, som havde røget. Og de blev så kaldt op, og så sagde de, de var bare trætte, de indrømmede i hvert fald ikke noget, men det var måske godt, det der med at signalere, vi ser jer, og det var godt, at læreren var opmærksom. (Uddannelsesleder, Gymnasium)

Der er særligt vigtigt, at rådgiverne på skolen (både skolens egne og de kommunale) er *synlige* for eleverne. Dette er særligt vigtigt for at nedbryde fordomme overfor rådgivning og behandling og mindske elevernes frygt for at søge hjælp.

I et modelprojekt erfarede de, at placeringen af rådgivernes kontor på en uddannelsesinstitution havde stor betydning for elevernes brug af tilbuddet. De to kommunale rådgiver fik indledningsvist tildelt en kontorplads sammen med skolens studievejledning, som var godt gemt ad vejen ift. elevernes gang på skolen. Dette gjorde, at vejlederne ikke var synlige for eleverne, og andelen af elevsamtaler var dermed lille. Rådgiverne fik derfor tilbudt et kontor tæt på skolens kantine, og dette fik interessen for tilbuddet til at stige.

I to projekter fortæller de kommunale rådgivere, at de får kontakt til de unge tidligere i deres rusmiddelforbrug, end de gjorde før projektet. I et projekt har det medført, at de i den kommunale rådgivning får flere unge igennem rådgivningsforløb.

Det gode samarbejde mellem lærere og rådgivere har betydet, at lærerne kan følge med på sidelinjen, (hvis den unge giver tilladelse) og dermed bedre kan støtte den unge i skolen. Herved bliver det muligt for skolen at vise større forståelse for den unges problematikker og udfordringer.

For at fastholde de unge i et rådgivningsforløb har det i et modelprojekt været en udfordring, at ungdomsuddannelserne i nogle tilfælde stiller krav til, at den unge *skal* gå i behandling. Modelprojektet har derfor udviklet et forløb, hvor den unge gennem samtaler på skolen får mulighed for at snakke om sine problemer, men uden at det bliver til egentlig behandling.

09 FASTHOLD FOKUS

Succeskriterium
Modelprojekterne skal udvikle en forankringsplan for videre indsats efter projektets ophør.

Det er vigtigt, at de initiativer, der er iværksat i løbet af projektets treårige løbetid fastholdes. Der skal fremadrettet være et fokus på at fortsætte samarbejdet om en tidlig opsporende og rådgivende indsats over for unge på vej ud i et problematisk forbrug af rusmidler *samt* om en bredere, vidensformidlende indsats rettet mod alle unge på ungdomsuddannelserne.

De seks modelprojekter har på forskellig vis arbejdet med at videreføre hele eller dele af projektindsatsen efter endt projektperiode. Dette har krævet tid og hårdt arbejde fra projektledelserne, og det har i nogle tilfælde været nødvendigt at tænke projektet ind i nye sammenhænge inden for de kommunale enheder, der har deltaget i projektet.

Et centralt led i at forankre etablerede indsatser på rusmiddelområdet er, at der sikres en *organisatorisk og økonomisk* forankringsplan. Enten ved at arbejdet med den rådgivende og opsporende indsats lægges ind under en eksisterende enhed i kommunen eller, at der bevilges midler til det fortsatte arbejde særskilt.

Det er dog mindst lige så vigtigt, at projektet forankres i ungdomsuddannelsernes og de kommunale enheders bevidsthed ved, at de fastholder fokus på unge og rusmidler.

9.1 Organisatorisk og økonomisk forankring

En af de primære udfordringer for at videreføre modelkommunernes indsats er at fastholde de nødvendige økonomiske ressourcer. En styrket interesse for en rusmiddelindsats på ungdomsuddannelserne har i nogle tilfælde gjort, at skoler har valgt at bruge ressourcer på en fremtidig ungeprofilundersøgelse, som et led i at fastholde egen indsats. Dette alene er dog ikke nok til at føre indsatserne videre.

Det er vigtigt, at unge og rusmidler også bliver del af en overordnet kommunal strategi. For de modelprojekter, der har opbygget projektets styregruppe om et allerede eksisterende samarbejde mellem ungdomsuddannelser og kommune, er dette blevet nemmere. Der, hvor styregruppen har været en eksisterende kommunal beslutningsdygtig platform, har det givet modelprojektet momentum og tyngde til at forankre indsatsen på et politisk niveau.

Sundhedsstyrelsens Forebyggelsespakke om stoffer og mental sundhed kan og bruges som løftestang til at styrke chancerne for en økonomisk støtte. Modelprojekterne kan bruge den til at vise, at kommunerne opfylder kriterier for forebyggelsespakken, og at rusmiddelindsatsen taler ind i politiske visioner.

9.2 Et bredere fokus på trivsel og sundhed

For at fastholde fokus på unge og rusmidler både på skolerne, men også i kommunen har flere modelprojekter arbejdet med at sammentænke en rusmiddelindsats med andre projektindsatser som fx mental sundhed og fastholdelse i uddannelse.

Et bredere fokus gør det nemmere at få emnet på dagsordenen. Samtidig medvirker det til at skabe en mere helhedsorienteret indsats og en bred forankring med deltagelse af flere kommunale enheder. Flere modelprojekter fremhæver det ligeledes som en styrke at tænke modelprojektet ind i øvrige indsatsområder vedrørende kommunens ungdomsuddannelser, fx uddannelses- og fastholdelsespolitik.

Et bredere fokus på sundhed og trivsel hos de unge gør det nemmere at fastholde ungdomsuddannelsernes fokus på en rusmiddelindsats. Unge, alkohol og stoffer er blot et ud af mange indsatsområder, som kommunerne – og de involverede samarbejdsparter – arbejder med. Derfor er det relevant at være opmærksom på, om og hvordan projektet kan samarbejde med eksisterende projekter. Det gør det nemmere for skolerne at arbejde med rusmiddelindsatsen, fordi de ikke skal bruge tid på at etablere et samarbejde med endnu en projektindsats.

9.3 Et kontinuerligt og aktivt samarbejde

Samarbejdet mellem kommunen og uddannelsesinstitutionerne er nøglen til en styrket rusmiddelindsats. Det er derfor yderst vigtigt, at dette samarbejde bevares. Forankringen af de aktiviteter og det samarbejde, projektet har skabt, kræver vilje og struktur, for at det ikke glider ud med hverdagens andre gøremål.

Det vigtigste er, at vi er en skole. Men der er rigtig mange, der gerne vil have fat i vores elever. Røde kors, seksualundervisningsorganisationer, der er 100 ting, vi skal lære dem. Nogle gange har jeg en idé om, at vi kunne godt droppe undervisningen, vi ville kunne fylde tiden ud alligevel. Men der er også undervisningen. (Rektor, Voksenuddannelse)

Jeg oplever, at det handler om at være strategisk og tænke over, hvad der er på dagsordenen. I [vores kommune], der hedder det uddannelse. Så [i kommunen] der har jeg mødtes med skoledirektører (…) Hvis jeg bare havde bedt om penge til projektet, og ikke tænkt det ind i den anden sammenhæng, så havde det været væsentligt sværere. (Projektleder)

Noget af det, jeg tror, der gør, at vi kan fortsætte, er, at vi har kigget i nogle af de her forebyggelsespakker og vist, at vi opfylder nogle af de her forebyggelsespakker. Det har gjort det nemmere at sælge projektet til politikere og andre kommuner, og så har der været en kommunal strategi, som den taler lige ind i. (Projektleder)

For at forankre samarbejdet er det nødvendigt, at der fremadrettet er fokus på at bevare en *klar dagsorden og nogle rammer,* som samarbejdet kan finde sted inden for. Det er ikke i sig selv nok, at skoler og kommunale aktører mødes til kvartalsvise netværksmøder: Der skal være noget løbende at tage stilling til. Der skal være et indhold og en indsats, at mødes om. I den sammenhæng vil det være en styrke at fastholde en fortløbende gennemførsel af en ungeprofilundersøgelse til fremadrettet at skabe ny viden om de unges brug af rusmidler.

Projekterne har gode erfaringer med at gennemføre en ungeprofilundersøgelse, og de oplever, at skolerne har været nysgerrige efter resultater på elevernes forbrug. En fremadrettet gennemførelse af undersøgelsen kan herved være med til at fastholde en interesse og nysgerrighed hos skolerne.

Den fortsatte gennemførelse af ungeprofilundersøgelsen kan fx nås ved at indskrive den som en forpligtelse i skolens rusmiddelpolitik og handleplan. Et enkelt projekt beretter, at de har skrevet i deres rusmiddelpolitik, at undersøgelsen skal gennemføres hvert tredje år.

En fortsat gennemførelse af ungeprofilundersøgelsen kan:

- opdatere skolerne på tendenser i forhold til unges forbrug af rusmidler. Undersøgelsen kan belyse, hvis der sker ændringer i de unges brug, som er vigtige at adressere. Fx hvis det fremover ikke er hash, men andre euforiserende stoffer, der bliver det primære problem.

- give de kommunale aktører og uddannelsesinstitutioner et vidensgrundlag for at fortsætte samarbejdet.

9.4 Rusmiddelpolitik og handleplan skal holdes i live

Det er nødvendigt, at skolernes rusmiddelpolitik og handleplan holdes i live. Med dette forstås, at ledelse, vejledere og lærere på ungdomsuddannelserne løbende forholder sig til indhold og ordlyd i politikken og sørger for, at den bliver praktiseret.

Skolernes rusmiddelindsats er ikke gjort ved, at de nu har udviklet en rusmiddelpolitik og handleplan. Udviklingen af en rusmiddelpolitik skal ses som en fortløbende proces og noget, der hele tiden skal tages op til diskussion og revision. Samtidig er det vigtigt, at rusmiddelpolitikken løbende formidles til nye elever og lærere, og at disse også inddrages i en diskussion af politikkens indhold og ikke blot får denne refereret.

Det er anbefalelsesværdigt, at projekterne skriver det ind som en forpligtelse i rusmiddelpolitikken, at denne løbende skal diskuteres og revideres.